

Hjem og hjemløshed

Brugerperspektiver på og kommunalt arbejde
med hjemskabelse i og efter hjemløshed

Speciale, juni 2020

af **Amanda Lykke Egede-Jensen**

58157

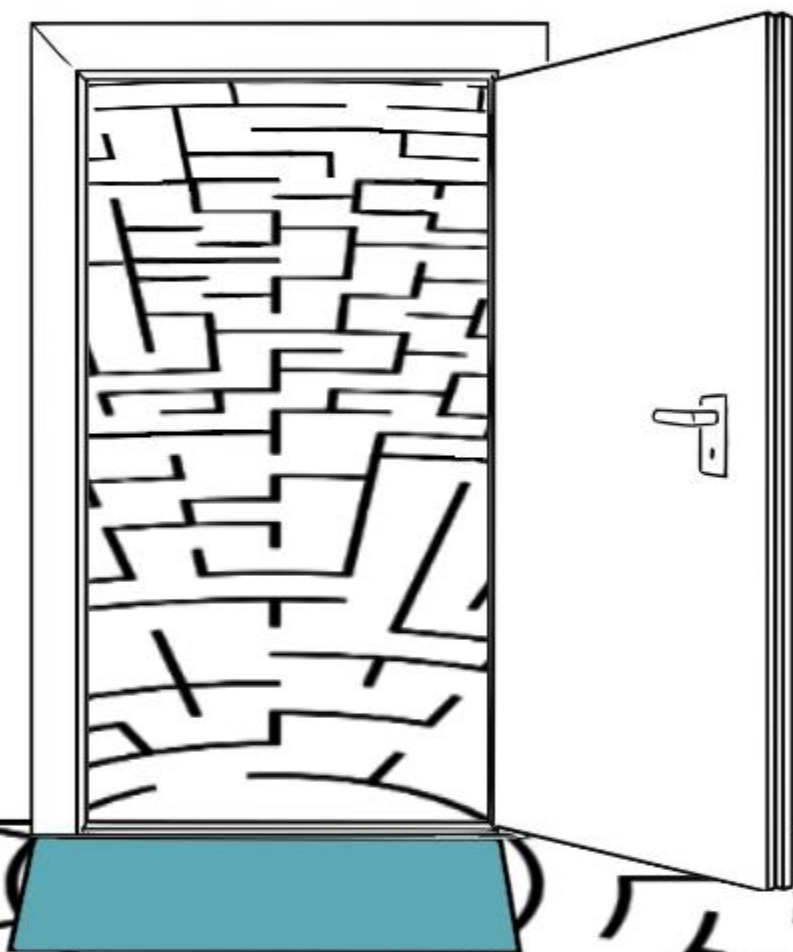
Sociale Interventionsstudier

Institut for Mennesker og Teknologi

Roskilde Universitet

Vejleder: Steen Baagøe Nielsen

Tegn: 151.180

TAK TIL

Jeg vil først og fremmest takke de fantastiske mennesker, jeg har mødt på boformer, varmemstuer og i gademiljøet for at dele deres perspektiver på hjem og alt muligt andet. En særlig tak til Henrik for hans enorme bidrag og tillid til mig.

Jeg vil derudover takke Kirkens Korshærs natvarmestue i Østergade og varmestue i Nørregade, St. Dannesbo, Forsorgscenter Sydfyn og Projekt Husvild for deres hjælp.

Tak til min samarbejdspartner SAND – De Hjemløses Landsorganisation. Tak til Ask Svejstrup og SANDs sekretariat for støtte og sparring. Tak til nærudvalgene SAND Fyn og SAND Sydfyn for at tage mig ind med åbne arme. Tak til bestyrelsen i SAND og SANDs netværk for gode input.

Tak til Tom Rønning og Jacob Ludvigsen fra Odense Kommune for værdsat hjælp og sparring.

Tak til Birthe Povlsen for at bidrage med kommentarer og sin uvurderlige viden på området.

Tak til min vejleder Steen Baagøe Nielsen for ihærdig, trofast støtte og kritiske (ind)spark, når jeg havde brug for det.

Abstract

The field of interventions towards homelessness has shown increasing focus on housing as the foundation for well-being. However, the relationship between homelessness and home is rarely addressed in the academic literature.

This phenomenological and critical ethnographic investigation aims to explore this exact relationship from the point of view of the homeless person, to provide insights to the transition from homelessness to having a home and, ultimately, to *feeling* at home. The investigation also analyses the benefits and drawbacks of the efforts provided by the Danish welfare system, in regard to these lived experiences, during the aforementioned transition.

My thesis is conducted in collaboration with SAND - The Danish National Organisation for Homeless People, as well as the Municipality of Odense. In the context of the established social measures on Funen, I have carried out ethnographic field research in the homeless community, combined with ethnographic interviews with local government workers and participants from civil society. The field research includes four months of in-depth, ethnographic interviews with my key-informant, Henrik, during his transition from homelessness to attain at-homeness.

Through an analysis of my empirical findings, based on the notions of Alfred Schutz's phenomenological sociology, I uncover how this transition is complex and coupled with ambivalence. It can be compared to a process in which the homeless person, as a stranger, must navigate through a series of labyrinths in order to find their own sense of at-homeness. This transition can be challenged by individual and collective idealizations of what life in a home ought to be.

By applying organizational theory and research, I find that there exists a contrasting organizational environment in which local government workers are armed with simplistic solutions towards complex problems. This creates barriers for social support, which in turn lessens the likelihood of feeling at home after homelessness. These findings emphasize the need for flexible solutions based on citizen power and participation throughout the Danish welfare system. This is necessary when facing the complex social problems connected to life in homelessness, as well as to embrace and support the individuals in their diverse conceptions of home.

Indholdsfortegnelse

Abstract	i
1. Indledning	1
2. Problemformulering	2
3. Problem- og forskningsfelt	3
3.1 Hjemløshed er mere end manglende bolig.....	3
3.2 Hjemløshed i et interventionistisk perspektiv	4
3.3 Forskning i hjemløshed	5
3.4 Forskning i hjem.....	6
3.5 Projektets placering i forskningsfeltet.....	7
4. Undersøgelsens kontekst	9
5. Videnskabsteoretisk indramning	10
5.1 Fænomenologi.....	10
5.2 Kritisk etnografi.....	11
6. Teori	12
6.1 Fænomenologiske begreber	12
6.2 Hjem og hjemfølelse.....	14
6.3 Betingelser for det fagprofessionelle arbejde	14
6.4 Begreber om borgerinddragelse	15
6.5 Valg af teori og begreber.....	16
7. Undersøgelsens design	17
7.1 Specialets empiriske fundament	17
7.2 Inddragelse af informanter	18
7.3 At producere empiri om det flygtige 'hjem'	19
7.4 Feltarbejde på boformer	19

7.5	Feltarbejde på varmemestuer	20
7.6	Interview med nuværende og tidligere hjemløse	21
7.7	Interview med CTI-bostøtter og SKP'ere	21
7.8	Henrik som nøgleinformant	22
7.9	Cirkulering af viden.....	23
7.10	Former for empiri.....	24
7.11	Analysestrategi	24
8.	Henrik og 'det der koncept hjem'	26
8.1	Uhjemlige erfaringer med hjem	27
8.2	Stenpladsen som 'sådan en velfungerende familie'	27
8.3	Henriks bolig er 'ikke sådan <i>rigtigt</i> hjem'	28
8.4	At have en legitim plan B.....	28
8.5	'Det indre hjem'	29
8.6	Tilvænnning til 'at tænke bolig først'	30
8.7	Sammenfatning.....	31
9.	Hjem i hjemløsemiljøet.....	32
9.1	På natvarmestuen 'her er der mennesker'	32
9.2	Stenpladsens 'omsorgspersoner'	33
9.3	Hjem i egne rammer	34
9.4	Hjem er at være 'ligeværdig med alle jer andre'	35
9.5	'... jeg har aldrig været alene. Indtil jeg fik min lejlighed.'	36
9.6	'Et hjem er et sted, hvor man føler sig tryk'	37
9.7	Sammenfatning.....	38
10.	Støtte til etablering af hjem.....	39
10.1	'Kastebold i systemet'.....	39
10.2	Barrierer for hjælp med 'det indre kaos'	42
10.3	Hvordan tingene hænger sammen i 'den verden'	43
10.4	'Nu er jeg ikke så god til det med breve'	44

10.5	Sammenfatning.....	45
11.	Diskussion af nærhed i forskning.....	46
11.1	'Det kommer af at være et menneske midt i alt det der formelle'.....	46
11.2	'Jeg føler ofte det her med, at man har slet ikke lyttet til mig'.....	47
11.3	Sammenfatning.....	48
12.	Diskussion af hjem som interventionsfelt.....	49
12.1	Housing First som 'katalog'.....	49
12.2	Brugerinddragende etablering af hjem.....	51
12.3	Hjem i labyrinter.....	52
12.4	Sammenfatning.....	53
13.	Konklusion og perspektivering.....	54
14.	Litteraturliste.....	56
14.1	Websider.....	58
14.2	Bilagsoversigt.....	59

1. Indledning

"Hvis man har levet en rakkertilværelse og så får et hjem, så er det jo nok naturligt for de fleste at tænke: "Hvor må man føle sig tryk". Men så simpelt er det jo ikke."

Hjem er ikke nødvendigvis lykken for Henrik, der her citeres. Han berører, hvordan hjem kan være ambivalent, og det kan være idealiseret. Hjem er svært at definere. Hjem for dig er ikke nødvendigvis hjem for mig. Det er et fænomen, som er flygtigt, foranderligt og personligt (Philipsen 2013:21; Schutz 2005:203–4). For en del, der ligesom Henrik har erfaring med hjemløshed, har hjemmet været fraværende eller eksisteret i en anden form end det, de fleste forbinder med hjem.

Det at føle sig hjemme og at etablere et hjem som nuværende eller tidligere hjemløs er omdrejningspunktet for dette speciale.

Hjem over for hjemløshed er centralt i det interventionistiske paradigme, der præger området netop nu. I 2009 fik det danske hjemløshedsområde med en national hjemløsestrategi det, forstander for Koføeds Skole Robert Olsen kalder "*....en tiltrængt saltvandsindsprøjtning...*" (Olsen 2017:337).

Hjemløsestrategien tog udgangspunkt i Housing First, som er en recovery-orienteret tilgang, der bryder med tidligere målsætninger om boligparathed (Pleace og FEANTSA 2019:15; Socialstyrelsen u.å.:8). Ud fra en Housing First-tilgang skal hjemløse straks tilbydes en bolig med den rette boligsociale støtte. Housing First hviler på den præmis, at en stabil boligsituation leder til en forbedret livssituation på andre parametre, og jeg er nysgerrig på, hvad der ligger i 'en stabil boligsituation'. Hvordan oplever hjemløse en 'stabil boligsituation', og hvordan oplever de det at føle sig hjemme?

Sideløbende med min kandidat i Sociale Interventionsstudier har jeg som studentermedhjælper været tilknyttet teamet for hjemløsheds- og stofmisbrugsområdet i Center for Udsatte Voksne i Socialstyrelsen. I den periode har Socialstyrelsen rammesat udviklingen af nationale retningslinjer for indsatsen mod hjemløshed, som forventes at udkomme i år 2020 (Socialstyrelsen, u. år). Det var som referent på arbejdsgruppemøderne vedrørende retningslinjerne, at jeg blev opmærksom på og motiveret til at undersøge processen fra bolig til hjem. Ud fra de faglige diskussioner mellem forskellige aktører fik jeg indblik i, hvor kompliceret og svært begribelig denne vigtige del af Housing First er. Hvordan skaber samfundet gode forudsætninger for, at hjemløse ikke blot kan få en betalbar, behovstilsvarende bolig med den rette støtte, men også kan opnå at føle sig hjemme? Svarene herpå må især søges hos de hjemløse selv, hvilket er ambitionen med dette projekt.

Mit speciale udspringer af et håb om at kunne nuancere indblikket i hjemløses erfaringer med og forståelse af det at skabe hjem og føle sig hjemme. I et samarbejde med SAND – De Hjemløses Landsorganisation samt Odense Kommune ønsker jeg at undersøge, hvordan tidligere og nuværende hjemløse borgere oplever at føle sig hjemme, og hvordan en følelse af hjem kan hjælpes på vej efter hjemløshed. Derudover vil jeg afdække den eksisterende hjælp til at skabe hjemfølelse i egen bolig efter et liv i hjemløshed gennem interview med kommunale bostøtter og aktører fra civilsamfundet.

---

2. Problemformulering

Hvordan opleves overgangen fra hjemløshed til eget hjem, og hvilke muligheder og barrierer møder nuværende og tidligere hjemløse i den offentlige støtte til at etablere hjem?

Besvarelsen af problemformuleringen bygger på en fænomenologisk undersøgelse af min nøgleinformant Henriks overgang fra hjemløshed til eget hjem. Casen underbygges ved at inddrage andre brugerperspektiver på det at skabe et hjem og føle sig hjemme blandt nuværende hjemløse i gaden, på varmestuer eller boformer samt blandt tidligere hjemløse på Fyn. Derudover vil besvarelsen bygge på en analyse og diskussion af den eksisterende indsats til at hjælpe hjemløse i egen bolig i relation til implementeringen af Housing First. Besvarelsen har brugerperspektiverne som fundament, mens perspektiver fra kommune og civilsamfundet benyttes til at forstå den komplekse kontekst, inden for hvilke hjemløse etablerer hjem.

---

3. Problem- og forskningsfelt

Dette kapitel vil tematisere problemfeltet og placere projektet i dets forskningsmæssige kontekst; en kontekst, der er afdækket ved at foretage en systematisk litteratursøgning. Litteratursøgningens resultater fremgår af bilag 15. Først afdækkes hjemløshed som socialt problem og som omdrejningspunkt for social intervention. Dernæst skitseres forskningsfeltet vedrørende hjemløshed og hjem for slutteligt at tydeliggøre mit bidrag til feltet.

3.1 Hjemløshed er mere end manglende bolig

Hjemløshed er et omsiggribende samfundsproblem. Ifølge SAND – De hjemløses landsorganisation (herefter SAND) er der ca. 15.000 mennesker i Danmark, der bliver hjemløse i løbet af et år (SAND a, u.år.). For nogle bliver det starten på et hårdt liv, men for de fleste er hjemløshed ikke en statisk endestation på en nedtur, da hjemløshed er en periodisk livssituation, som varierer i form og længde fra person til person (Benjaminsen og Enemark 2017:9). Ifølge den nyeste nationale kortlægning af hjemløshed blev 6.431 mennesker med dansk statsborgerskab eller fast ophold i landet registreret som hjemløse i sjette uge af 2019 (Benjaminsen 2019:6). Som SANDs vurdering af omfanget viser, er dette kun et øjebliksbillede på et samfundsproblem, der er svært at måle på i tal.

Den nationale kortlægning baserer sig på flg. definition af hjemløshed:

”Som hjemløse regnes personer, som ikke disponerer over egen (ejet eller lejet) bolig eller værelse, men som er henvist til midlertidige boalternativer, eller som bor midlertidigt og uden kontrakt hos familie, venner eller bekendte. Som hjemløse regnes også personer uden et opholdssted den kommende nat.” (Benjaminsen 2019:15).

I dette projekt benyttes kortlægningens definition, men hjemløshed knytter sig også til meget mere end relationen til en bolig. Stifter af Projekt UDENFOR Preben Brandt skriver i *Udelukkende velfærd* (1999), at hjemløshed er det samme som at være massivt udstødt fra samfundet:

”Hjemløshed er noget ganske andet og langt mere dybtgående i den enkeltes og i samfundets forhold end det at være uden bolig. At være hjemløs er ikke bare at mangle en bolig, men også at være den svage i forhold til at skaffe sig en bolig, at være svag i forhold til at bevare en bolig, eller måske ligefrem at være ude af stand til at klare sig i en bolig. Eller at være uden vilje til og dermed uden ønske om at leve et liv med en fast bolig.” (Brandt 1999:43).

Hjemløshed som samlebetegnelse skal behandles kritisk, for nogle af de mennesker, jeg har mødt gennem dette projekt, har et hjem – det er bare ikke i form af egen bolig. Peter Somerville italesætter netop,

hvordan hjemløshed er en ideologisk konstruktion, der relaterer sig til ideologiske konstruktioner af hjem: *“Homelessness is ideologically constructed as the absence of home and therefore derivative from the ideological construction of home.”* (Somerville 1992:530).

I dette projekt kalder jeg mennesker, der efter den officielle betegnelse ovenfor befinder sig i hjemløshed, for 'hjemløse'. Jeg vælger betegnelsen 'hjemløs' fremfor fx 'borger i hjemløshed', fordi det er betegnelsen, min samarbejdspartner SAND og de hjemløse, jeg har mødt, selv benytter.

3.2 Hjemløshed i et interventionistisk perspektiv

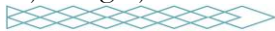
Krogstrup skelner mellem simple, komplicerede og komplekse problemer og interventioner. Komplekse problemer kaldes også 'vilde problemer' og er kendetegnede ved at være socialt afhængige og i kontinuerlig forandring (Krogstrup 2016:23–25). Hjemløshed kan anskues som et 'vildt' samfundsproblem, som har rødder i adskillige socialt betingede kontekster. At intervenere overfor hjemløshed som et nationalt problem er derfor en vanskelig opgave, hvis problemets kompleksitet skal rummes i brede løsninger (Krogstrup 2016:27–29).

Som det fremgår i indledningen har det danske svar på denne komplekse problemstilling siden hjemløsestrategien i 2009 været at intervenere ud fra Housing First-tilgangen.

Housing First er en recovery-orienteret tilgang, der foreskriver, at det er borgerens ønsker og behov, som danner udgangspunkt for indsatsen. Tilgangen er udviklet af Dr. Sam Tsemberis i New York, i første omgang målrettet hjemløse med alvorlige psykiske sygdomme og senere udbredt til andre former for hjemløshed. Housing First gør op med paradigmer som 'treatment first', trappetrinsmodeller og målsætninger om boligparathed, som før prægede området. Boligen anskues som en menneskeret og som udgangspunktet fremfor målet, hvorfra sundhed, trivsel og sociale netværk kan (gen)etableres med individuel tilrettelagt støtte (Pleace og FEANTSA 2019:15–16). Støtten organiseres typisk ud fra tre bostøttemetoder: Assertive Community Treatment (herefter ACT), Intensive Case Management (herefter ICM) og Critical Time Intervention (herefter CTI).

ACT er målrettet borgere med særligt komplekse problemstillinger, der støttes af et tværfagligt team til at arbejde med forskellige problemstillinger i en ubegrænset periode. ICM er ligeledes ubegrænset og målrettet borgere med et betydeligt støttebehov. CTI er en bostøttemetode, som er særligt benyttet i en dansk kontekst, der er tidsbegrænset til 9 måneder og har til hensigt at støtte borgeren i kritiske overgange, særligt fra boform til egen bolig (Pleace og FEANTSA 2019:41).

Evalueringen af den danske hjemløsestrategi fra 2009-2013 viser, at ni ud af ti borgere fastholder egen bolig i indsatsperioden efter at have fået bolig og social boligstøtte ud fra en af de tre bostøttemetoder (Benjaminsen og m.fl. 2017:12). Evalueringen af den efterfølgende implementering og forankring af

Housing First viser, at implementeringen har en høj grad af fidelitet, med undtagelse af at tilvejebringelsen af betalbare boliger stadig udgør en betydelig barriere (Benjaminsen og m.fl. 2017:14-15). Desuden påpeger forfatterne, at der endnu er behov for differentierede tilbud, og at der er et særligt (uudnyttet) potentiale i brugen af ACT overfor de komplekse problemstillinger, der kendetegner hjemløsheden i Danmark. ACT er ifølge evalueringen den mindst benyttede bostøttemetode, mens CTI er den mest udbredte blandt kommunerne (Benjaminsen og m.fl. 2017:20,22-25,39).

3.2.1 Etablerede tilbud

Housing First implementeres i en interventionskontekst, hvor de allerede etablerede tilbud målrettet hjemløse supplerer, tilpasser sig og udfordres af Housing First. I det følgende skitseres udvalgte tilbud, hjemløse kan benytte.

Efter servicelovens § 110 har kommuner pligt til at tilbyde midlertidigt ophold for borgere med behov for særlig social støtte, der ikke har eller kan opholde sig i egen bolig. Disse tilbud betegnes i dette projekt som boformer. Derudover skal kommuner jævnfør servicelovens § 104 tilbyde aktivitets- og samværstilbud målrettet borgere med særlige fysiske, psykiske eller sociale problematikker, fx varmerstuer. Natvarmerstuer og nødhæberger drives enten efter § 110 eller 104. Boformerne og værestederne ejes og drives af både stat, kommuner, regioner, civilsamfundet, private stiftelser og fonde (SBH, u.år).

Borgere med betydelige fysiske, psykiske eller sociale problematikker har desuden ret til en bostøtte efter servicelovens § 85 eller en støttekontaktperson efter servicelovens § 99 (herefter SKP), alt efter problematikernes karakter.

Ifølge evalueringen af implementeringen og forankringen af Housing First organiseres de tre bostøttemetoder, ACT, ICM og CTI, oftest enten som efterforsorg på en boform eller forankret i en kommunal enhed, fx socialafdelingen, hvor bostøtter og SKP'ere også er forankrede. Da § 85 også benyttes til borgere med andre problematikker end hjemløshed, adskiller bostøttemetoderne under Housing First sig ved at være mere intensive, fleksible og systematiske (Benjaminsen og m.fl. 2017:11-14).

3.3 Forskning i hjemløshed

Somerville opsummerer i sit litteraturstudie tre bølger inden for hjemløshedsforskningen, der adskiller sig fra hinanden ved at forklare hjemløshed gennem 'sin talk', 'system talk' eller 'sick talk' (Somerville 2013:5). Somerville beskriver, hvordan den populære forklaring på hjemløshed op mod 60'erne var en form for 'sin talk', ifølge hvilken hjemløshed skyldtes hæmningsløshed og uansvarlighed. Indtil 80'erne var den populære forklaring 'system talk': at hjemløshed skyldtes strukturelle faktorer. Fra 80'erne og til i dag præges forskningen ifølge Somerville af 'sick talk', der forklarer hjemløshed ud fra risikofaktorer

(Somerville 2013:5, min oversættelse). Somerville argumenterer for, at hjemløshed bør anskues i en livshistorisk kontekst, hvor hjemløshedens flerdimensionelle karakter anerkendes (Somerville 2013:26).

Joanne Neale vurderer, at forskningen i hjemløshed har manglet teoretisk fundament og advokerer for, at forskellige teoretiske retninger kan præge og styrke hinanden på hjemløshedsområdet (Neale 1997:58).

Denne undersøgelse bestræber sig på at behandle hjemløshed såvel flerdimensionelt som teoretisk i tråd med Somerville og Neales pointer. Til at opnå indblik i hjemløshed i en dansk kontekst inddrages desuden en række empiriske rapporter på området.

Socialstyrelsens litteraturoverblik på hjemløshedsområdet, som senest blev opdateret i 2019 (Socialstyrelsen, 2019), har fra projektets start udgjort et fundament for at skabe overblik over den eksisterende viden på området, senere suppleret af min systematiske litteratursøgning.

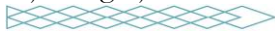
På hjemløshedsområdet vurderer jeg, at særligt flg. aktører er betydningsfulde og vedholdende bidragsydere til det empirisk funderede vidensområde: Analyse & Tal, Ankestyrelsen, Bikubenfonden, Ensomme Gamles Værn, Hjem til Alle alliancen, Institut for Menneskerettigheder, KRAKA, Projekt UDENFOR (herunder især Preben Brandts omfattende forskning på området), Rambøll, Rådet for Socialt Udsatte, Socialstyrelsen og VIVE (herunder seniorforsker Lars Benjaminsens lige så omfattende forskning på området).

Af nyere bidrag til den empirisk og teoretisk funderede forskning på området fremhæves Nanna Mik-Meyers bog *Fagprofessionelles møde med udsatte klienter* fra 2018, som inddrages i dette projekt.

Undervejs benyttes desuden Dorte Stigaard og SFIs undersøgelse *Fra hjemløshed til egen bolig* fra 2011, der baserer sig på 15 interview med tidligere hjemløse omkring deres erfaring med reetablering i egen bolig og boligsocial støtte.

3.4 Forskning i hjem

'Hjem' som forskningsfelt er komplekst, værdiladet, mangeartet, modsætningsfyldt, historisk og socialt betinget (Mallett 2004:84). Ifølge en række forskere er hjem tiltagende populært i forskningen (Gibas 2019:602; Mallett 2004:64; Philipsen 2013:16; Winther 2006:11). Mallett vurderer, at hjem anerkendes som et flerdimensionelt felt inden for forskningen, men det er kun få, der forsker multidisciplinært i hjem (Mallett 2004:64). Somerville argumenterer i tråd med Mallett for en flerdimensionel tilgang til hjem (Somerville 1997:237-38).

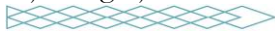
International og dansk forskning understreger, at hjem strækker sig udover boligen, men at der i 'hjem' er en kompleks stedlighed eller en forbundethed (Bech-Jørgensen 1994:200–201; Højring 2019:39,74; Mallett 2004:69; Philipsen 2013:57; Windsong 2010:207). Menneskers relation til hjem forklares med begreber som 'at-homeness' (Buckley 1971; Windsong 2010) og 'being at home' (Gibas 2019) og i den danske forskning med begreber som hjemfølelse (Philipsen 2013) og hjemlighed (Højring 2019; Winther 2006).

Indenfor det sidste årti er der inden for den danske forskning foretaget to særligt interessante ph.d.-afhandlinger inden for problemfeltet hjem i relation til hjemløshed. Den ene afhandling er *Hjemfølelse* af Carsten Schjøtt Philipsen fra 2013. Afhandlingen bygger på feltarbejde og dybdeinterview med mennesker med almindelige erfaringer med hjemfølelse, personer der for nylig er flyttet, og såkaldte ekstreme erfaringer med hjemfølelse: hjemløse og socialt udsatte på et værested. Philipsens afhandling har et tværfagligt afsæt og bygger bl.a. på den fænomenologiske tradition (Philipsen 2013:11,21). Den anden afhandling er Laura Helene Højring's *Hjemløse og hjemlighed* fra 2019, som fra et kombineret arkitektonisk og socialantropologisk udgangspunkt undersøger betydningen af forskellige typer boligens rammer for hjemløses oplevelser med og brug af boliger. Afhandlingen bygger på interview og observationer fra fire casebebyggelser (Højring 2019:9). Begge afhandlinger vil blive benyttet i dette projekt til at nuancere min undersøgelse og bidrage til at give en flerdimensionel forståelse for mit problemfelt. Philipsens undersøgelse udgør en del af det begrebsmæssige udgangspunkt, idet jeg benytter hans begreb 'hjemfølelse' i min undersøgelse.

3.5 Projektets placering i forskningsfeltet

Mit tværfaglige udgangspunkt i Sociale Interventionsstudier, som ligger i skæringsfeltet mellem sociologi, psykologi og pædagogik, anser jeg som et vigtigt afsæt for at behandle to komplekse problemfelter: hjemløshed og hjem. Foruden min uddannelsesmæssige, tværfaglige ballast er det min ambition i dette projekt at inddrage relevant forskning fra forskelligartede discipliner, således de sammen med brugerperspektiver og perspektiver fra andre relevante aktører kan bringe dybde til forståelsen af hjem. På den måde vil jeg forsøge at imødekomme det behov for flerdimensionalitet, forskningen i både hjemløshed og hjem efterspørger.

Min undersøgelse anerkender muligheden for universelle fællestræk mellem forskellige målgruppers forhold til hjem. I interessen for at undersøge specifikt *hjemløses* forhold til hjem er der dog implicit en forståelse af, at forholdet til hjem er komplekst på en særlig måde for dem, der lever uden det konventionelle hjem. Pia Nedergaard fra SAND, som tidligere har været hjemløs, giver, da jeg interviewer hende, sit bud på, hvorfor hjemløses forhold til hjem er særligt interessant:

"Jeg tror, at de hjemløse, som slet ikke har noget, de tænker mere over det, end vi andre gør. Jeg tror nok, hvis man bor på gaden, så er drømmen om at få en lejlighed større, men samtidig, når man så har fået den her forbandede lejlighed, så er udlængslen større. Jeg tror, det er to meget, meget svære passager, du skal igennem der." (Bilag 5:8-9).

Dr. Lindsey McCarthy mener, at de forskningsmæssige forsøg på at forstå relationen mellem hjem og hjemløshed har været 'sporadiske' (McCarthy 2018:960). Deborah Padgett vurderer mere specifikt i sit litteraturstudie, at der er et behov for fænomenologisk forskning i hjem og hjemløshed (Padgett 2007:1928).

Ud fra sin forskningsafdækning vurderer Højring, at teorier om 'hjemlighed' mestendels tager udgangspunkt i boligsituationer blandt middelklassen. Her betragtes boligen oftest som 'noget positivt' (Højring 2019:440), hvilket adskiller sig fra de modsætningsfyldte forhold til boliger, som kan gøre sig gældende blandt hjemløse. Højnings afhandling fokuserer på de fysiske og materielle rammers indvirkning på hjemløses hverdagsliv og hjemløses oplevelser med og brug af disse fysiske rammer (Højring 2019:37, 438). Jeg undersøger, hvilke omkringliggende faktorer, der kan have indvirkning på hjemskabelsesprocessen. Her udelukker jeg ikke udtryk for det materielles indvirkning på hjemfølelse, men de er ikke mit hovedfokus.

Philipsens afhandling bestræber sig på at afdække 'hjemfølelse' i det moderne samfund ud fra en forståelse af, at fænomenet kan indfanges ved at inddrage perspektiver fra normal- og ekstremcases (Philipsen 2013:32-33). Her adskiller min undersøgelse sig ved, at jeg undersøger *hjemløses* hjemfølelse.

Min undersøgelse tilbyder ikke et generelt og repræsentativt billede af fænomenet, men har til formål at tilbyde fyldestgørende brugerperspektiver på mit problemfelt.

---

4. Undersøgelsens kontekst

Projektet bygger på et samarbejde med SAND og Odense Kommune.

SAND er en interesseorganisation for nuværende og tidligere hjemløse. Bestyrelsen og udvalgene består af frivillige nuværende eller tidligere hjemløse (SAND b, u.år.). Gennem mit samarbejde med udvalgene SAND Fyn og SAND Sydfyn, månedlig sparring med sekretariatsleder Ask Svejstrup og samtaler med andre fra sekretariatet, har jeg bl.a. fået input til, hvordan jeg metodisk kunne gribe projektet an (Bilag 2). Ved at lave feltarbejde sammen med SAND-udvalgene har jeg lært af deres erfaringer med at være ude at tale med hjemløse på boformer og væresteder.

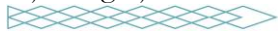
Fra Odense Kommune har boligstrategisk konsulent Tom Rønning og afdelingsleder for boligsociale indsatser Jacob Ludvigsen hjulpet med adgang til informanter og sparring omkring det kommunale perspektiv på hjemløshedsområdet (Bilag 2:2-3). Odense Kommune arbejder med hjemløshed ud fra deres Strategi for Den Inkluderende By og Housing First. Strategien bygger på samarbejde på tværs af kommune, boligforeninger, fogedretten, civilsamfundsaktører m.v. om at sikre udsatte borgere bolig og social støtte. Kommunen tilbyder bl.a. støtte gennem to af bostøttemetoderne under Housing First: CTI som efterforsorg og ICM (Odense Kommune, u.år.). Ved den nationale kortlægning af hjemløshed i 2019 blev 125 personer med hjemkommune i Odense registreret som hjemløse, hvilket ligger forholdsmæssigt lavere end i de andre storbyer (Benjaminsen 2019:61).

Empiriproduktionen er mestendels foretaget i Odense Kommune med undtagelse af mit feltarbejde på Forsorgscenter Sydfyn i Svendborg. Jeg har foretaget feltarbejde flg. steder:

- ❖ Natvarmestuen i Østergade, som drives af Kirkens Korshær efter §104 og har åben fra 20-8 hele ugen i vinterhalvåret.
- ❖ (Dag)varmestuen i Nørregade, som drives af Kirkens Korshær efter §104 og har åben om dagen i hverdagene.
- ❖ St. Dannesbo, en boform som ejes og drives af Odense Kommune efter § 110 og 108.
- ❖ Forsorgscenter Sydfyn (herefter Stenpladsen), en boform og et værested som ejes og drives af Svendborg Kommune efter § 99, 104 og 110.

Mine informanters perspektiver strækker sig dog udover en fynsk og odenseansk kontekst, da jeg spørger ind til livslange og ikke geografisk afgrænsede erfaringer med hjem, hjemløshed og social støtte. Konteksten for feltarbejdet gør, at mine hjemløse informanter primært er personer, der benytter de etablerede tilbud.

---

5. Videnskabsteoretisk indramning

Mit projekt tager udgangspunkt i hverdagslivet, som det erfares og formidles af mennesker, der lever eller har levet i en form for hjemløshed. Projektet tager sit afsæt i en fænomenologisk videnskabsteoretisk indramning, særligt med udgangspunkt i Alfred Schutz' fænomenologiske hverdagslivs-sociologi. Mit afsæt i fænomenologi kombineres med et kritisk etnografisk udgangspunkt, idet der i projektet er et klart forandringsmæssigt sigte.

5.1 Fænomenologi

Fænomenologien udspringer fra Edmund Husserls opfordring om at "...gå til sagerne selv..." (Zahavi og Overgaard 2005:165) i starten af det 20. århundrede. Husserls transcendentalfilosofiske fænomenologi gav ifølge Dan Zahavi og Søren Overgaard sociologien en fundamental model for subjektets eksistens, "... hvor subjektet forstås som en kropslig, social og kulturel indlejret væren-i-væren." (Zahavi og Overgaard 2005:169-70). Det er denne teori om subjektiviteten, som mit projekt bygger på.

Med udgangspunkt i Schutz producerer jeg erfaringer fra og med de sociale aktører, der konstituerer den sociale verden (Schutz 2005:174-78). Jeg undersøger fænomenet hjem, som det erfares, opleves og konstrueres af mine informanter, der lever eller har levet i hjemløshed, eller som arbejder med hjemløshed.

Det er ifølge Schutz forskerens rolle at kunne færdes i den sociale verden, hvor forskeren giver plads til sin menneskelighed og sin socialitet, for derefter at kunne indtage en videnskabelig holdning som 'desinteresseret iagttager' (Schutz 2005:64-65).

Den fænomenologiske forsker opstiller typiske handlingsforløb for aktører, der er inspireret af den sociale verden, men som i formidlingen er konstrueret af forskeren selv (Schutz 2005:140). Schutz opstiller tre krav til forskerens konstruktioner af den sociale verden: a) krav om logisk konsistens, b) krav om subjektiv fortolkning og c) krav om adækvans (Schutz 2005:72-74,170-178). Således skal jeg opstille konstruktioner, som er logiske og plausible for modtageren, og som er relaterbare for den eller de, der beskrives.

Mit skriftlige speciale forsøger at anskueliggøre og gennemsigtiggøre en eksplorativ undersøgelsesproces baseret på undren, nysgerrighed og intuition. Philipsen påpeger, hvordan fænomenologiske undersøgelser forudsætter en åbenhed og derfor en vis ustyrlighed, hvilket jeg selv har givet plads til i min undersøgelse. Han skriver: "*Det er ikke en plæderen for antimetode, for sådanne overvejelser kan*

afgjort være gode, men når man så at sige er i felten, er det ikke metoden, som er i centrum, men derimod nærværet.” (Philipsen 2013:25–26).

I tråd med Philipsen antager jeg, at hjemfølelse er et fænomen, der på tværs af forskellige individers oplevelser har fællestræk, og jeg antager, at disse fællestræk kan beskrives og benyttes til at forklare, ikke blot hjemfølelse, men også hvordan hjem kan etableres (Philipsen 2013:23).

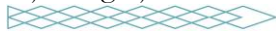
5.2 Kritisk etnografi

Med mit fænomenologiske udgangspunkt søger jeg at forstå hjemfølelse i hjemløsemiljøet, mens mit kritisk etnografiske udgangspunkt, som Madison beskriver det: "... moves from *“what is”* to *“what could be”*..." (Madison 2005:5). Jeg bedriver forskning med et forandringsperspektiv, og jeg har forsøgt at overkomme de barrierer, der kunne være for at give stemmer til dem, som ofte ikke bliver hørt. Derudover har jeg oplevet det som en forpligtelse at bringe viden videre til beslutningstagere, der har mulighed for at skabe forandringer. På den måde er der indbygget i min motivation også en etisk forpligtelse over for og engagement i at sikre nuværende og tidligere hjemløses individuelle former for velbefindende.

I tråd med D. Soyini Madison efterstræber jeg at være bevidst om og gennemsigtiggøre min etnografiske positionalitet (Madison 2005:8–9, 14). Som specialeskriver må jeg være bevidst om den magt og det privilegium, jeg som rammesætter har. Magten og privilegiet medfører et moralsk ansvar for at gennemsigtiggøre mine fortolkninger og min måde at repræsentere mine informanter og mit problemfelt på (Madison 2005:5, 7–8), som også hænger sammen med Schutz' krav til forskerens konstruktioner af den sociale verden (Schutz 2005:72–24). Der skal i øvrigt være transparens omkring, at jeg foretager denne undersøgelse med afsæt i min egen forforståelse og erfaring med målgruppen, både fra tidligere projekter på studiet og fra mit studiejob.

Min tilgang til undersøgelsen bygger på en forståelse af, at det er relevant og muligt at inddrage forskellige og modsatrettede perspektiver, selvom undersøgelsen hviler på brugerperspektiverne som fundament. Alison Liebling beskriver, hvordan inddragelsen af modsatrettede udgangspunkter, fx inden for politiske og/eller polariserede problemfelter, kan være vanskeligt at balancere (Liebling 2001:473, 479–81). Ikke desto mindre er denne forskningsmæssige linedans nødvendig for at efterkomme min ambition om at foretage en nuanceret, kritisk og interventionsrettet undersøgelse af hjem og hjemløshed. Således er mit interessefelt i undersøgelsen både de formidlede oplevelser med og følelser omkring hjem, men også den policy-mæssige kontekst mine hjemløse informanter lever i.

Ifølge Liebling er empati en vigtig og integreret del af forskerens rolle og virke (Liebling 2001:474), hvilket jeg ligeledes har fundet meningsfuldt og nødvendigt at bringe med mig i de relationer, jeg har involveret mig i gennem min undersøgelse.

Som kritisk etnograf udspringer en betydelig del af mit engagement sig af medfølelse (Madison 2005:5), i mit tilfælde medfølelse for de hjemløse, der befinder sig i og kæmper sig ud af svære og på flere måder urimelige betingelser. Denne nærhed med feltet, skal jeg undervejs og efterfølgende kunne anskue kritisk og ud fra min videnskabelige interesse (Schutz 2005:68-69,131).

---

6. Teori

I det følgende vil projektets teoretiske fundament blive udfoldet. Jeg vil først gennemgå nogle udvalgte fænomenologiske begreber fra Schutz, hvorefter jeg vil forklare Philipsens begreb 'hjemfølelse'. Til at fortolke på mine informanternes deltagelse i projektet samt forholdet mellem borger og det kommunale system inddrages teoretiseringer af professionel identitet i velfærdsarbejde og begreber om borgerinddragelse.

6.1 Fænomenologiske begreber

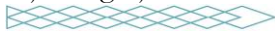
Schutz beskriver, hvordan hverdagslivet er en intersubjektiv verden, hvori mennesker virker og lever blandt hinanden og er forbundne gennem den gensidige indvirkning, de har på hinanden (Schutz 2005:80-81). I det følgende gennemgås Schutz' begrebsliggørelse af menneskets handling ud fra menneskets erfaringslager, motiver, kulturmønster og position som fremmed eller hjemvendt.

6.1.1 Hverdagsliv og erfaringslager

Menneskets virke i hverdagslivet sker på baggrund af dets lager af tidligere erfaringer, som udgør den enkeltes forhåndenværende viden (Schutz 2005:27-31). Den forhåndenværende viden opstår i samspil med andre subjekter, der overleverer viden til den enkelte. Forældre opdrager, lærere underviser og venner præger. Yderligere bygger erfaringslageret på arv, traditioner, vaner og refleksioner over tidligere, afsluttede handlinger (Schutz 2005:158-60). På den måde samles den forhåndenværende viden i et erfaringslager, som ifølge Schutz giver mennesker mulighed for at foretage visse handlinger. Handlingerne afgør, hvilke dele af omverdenen mennesket finder relevante at fokusere på (Schutz 2005:29-30).

6.1.2 Handling og motiver

Ifølge Schutz handler mennesket ud fra en forudfattet forestilling om den afsluttede handling. Det er således nødvendigt for mennesket at kunne tænke sin handling til ende, at gennemspille den i fantasien,

for at kunne se de enkelte trin for sig. Således agerer mennesker i et samspil mellem handlinger og forestillinger om afsluttede handlinger (Schutz 2005:43,88).

Schutz opstiller to former for motiver, mennesket handler ud fra: for at-motiver og fordi-motiver (Schutz 2005:45–46). For at-motiver er det, subjekter ønsker at opnå med en handling. Det kunne være motivet om at sove på herberg for at undgå at sove på gaden. Fordi-motiver er de bagvedliggende årsager til handlingen, fx: Jeg sover på herberg, fordi jeg aldrig har oplevet at have en tryk base og aldrig har kunne fungere i en bolig. Mennesket kan ifølge Schutz først indse fordi-motivet *efter* en handling er afsluttet (Schutz 2005:46).

6.1.3 Kulturmønster

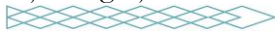
Udover at være intersubjektiv er hverdagslivet ifølge Schutz en kulturel verden i den forstand, at vi agerer inden for nogle meningsstrukturer. Meningsstrukturerne er konstruerede af menneskers handlingen i nutiden og fortiden (Schutz 2005:31).

Kulturmønster er det videnssystem, som medlemmer af en gruppe handler ud fra, det kunne fx være en gruppe af hjemløse eller af bostøtter. Det har en standardiseret orden, som medlemmerne har tillært sig og overtaget fra andre medlemmer af gruppen, der fungerer "*... som en ubestridt og ubestridelig vejledning i alle de situationer, der normalt opstår i den sociale verden.*" (Schutz 2005:186–87). Schutz beskriver, hvordan kulturmønstret simplificerer hverdagen ved at tilbyde mennesket "færdige brugsanvisninger", det kan handle ud fra. Når mennesket indgår som medlem i grupper, kan det føle sig veltilpas i en tilstand af 'tænkning-som-sædvanlig', hvis vedkommende oplever at have tilstrækkelig viden til at gebærde sig, kan stole på den serverede viden og kan stole på, at andre i gruppen handler ud fra den samme 'vejledning'. Hvis en af antagelserne ikke holder stik, kan der opstå krise, hvor menneskets relevanssystem omstyrtes. (Schutz 2005:187–88).

6.1.4 Den fremmede og den hjemvendte

I Schutz' to essays "Den fremmede" og "Den hjemvendte", som indgår i *Hverdagslivets sociologi*, fremsættes to socialpsykologiske analyser af menneskers indtræden i sociale og rumlige sammenhænge.

I "Den fremmede" analyseres, hvordan mennesket kan indgå i grupper som fremmed med en mangelfuld indsigt i kulturmønstret og derfor en usikkerhed omkring sin egen ageren inden for gruppen. Her kan den fremmedes tidligere orienteringsmodel ikke benyttes i den nye gruppe, og den fremmede har en manglende status i gruppen (Schutz 2005:188–99).

'Den hjemvendte' adskiller sig fra den fremmede ved at have en forestilling om at vende tilbage til et velkendt miljø, hvor det vil være naturligt at gebærde sig. Realiseringen af, at alt ikke er som, det plejer, at omgivelserne såvel som den hjemvendte selv har forandret sig, kan føre til et chok (Schutz 2005:202-3). Den hjemvendte vil have mulighed for at genoprette tidligere forhold til fx familie, men vejen dertil er svær, idet den hjemvendte ikke længere indgår i familiens referenceramme for hverdagslivet (Schutz 2005:207-12).

6.2 Hjem og hjemfølelse

I dette afsnit vil jeg forklare begrebet 'hjemfølelse' ud fra Philipsens teoretisering.

Ifølge Philipsen rækker hjemfølelse ud over at være en genstand og en tilstand, idet hjemfølelse er en befindelighed eller situeret stemning, som involverer: "*... både krop og stemning, nærværende stedslighed, forståelse og praktiske relationer til samt involveringer i omgivelserne.*" (Philipsen 2013:66,294-295). Jeg benytter samme inkluderende måde at tilgå hjem og hjemfølelse. Hjem er meget andet end ens egen bolig eller en bolig i det hele taget. Hjem er det, mine informanter i hjemløsemiljøet fortæller, at hjem er for dem.

Hjemfølelse kan ifølge Philipsen etableres gennem prægning og tilvænnning. Mennesker kan således tilegne sig hjemfølelse ved at præge, forandre og bearbejde deres omgivelser eller ved at tilvænne og indordne sig i deres omgivelser (Philipsen, 2013: 296). Philipsens teoretisering af tilegnelsen af hjemfølelse kan bidrage til at se på perspektiver om hjem ud fra, hvad mine informanter udholder eller tolererer, og hvad de kan og vil forandre.

Philipsen opstiller syv typiske forudsætninger for hjemfølelse, som i hans undersøgelse har vist sig væsentlige for hjemfølelse: fravær af stress, reduceret opmærksomhed, kontrol over egne omgivelser, frihed fra andres regler, anerkendelse af ens tilstedeværelse, mulighed for tilbagetrækning og brug af personlige ting (Philipsen 2013:298-303). De syv forudsætninger vil løbende bruges til at perspektivere mine informanternes oplevelser af hjem.

6.3 Betingelser for det fagprofessionelle arbejde

I kapitlet "En skidt praksis - offentlige forvaltningers tilgange til udsatte borgere" foretager Anita Mac en analyse af det, hun kalder 'arenaen for borgernes oplevelser af meningsløshed og krænkelse'. Det drejer sig særligt om praksis i de danske social- og beskæftigelsesforvaltninger (Mac 2019:88,91). Ifølge Mac kan et belastet psykisk arbejdsmiljø og et neoliberalt formålsrationale i det offentlige føre til forråelse blandt socialarbejderne og borgerskadelige handlinger (Mac 2019:108-14). Hun opstiller tre

former for borgerskadelige handlinger. Den første type er de 'idealistiske borgerskadelige handlinger', hvor socialarbejderen har internaliseret de dominerende praksisnormer og foretager skøn uden at tage højde for borgers eller evt. andre fagpersoners holdning eller modstand (Mac 2019:102). Den næste type er de 'egoistiske borgerskadelige handlinger', hvor socialarbejderen – ofte pga. tidspres og ressourcemangel – undlader at tage ansvar for den enkelte og sender vedkommende videre i systemet. Sidst beskrives de 'tankeløse borgerskadelige handlinger', som bl.a. kan skyldes en deprofessionalisering i forvaltningerne, hvor personer uden relevant socialfaglig uddannelse ansættes som sagsbehandlere (Mac 2019:110–12).

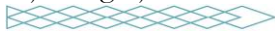
Macs begreber om borgerskadelige handlinger benyttes til at analysere mødet mellem hjemløse og fagprofessionelle set fra både bruger- og fagprofessionelt perspektiv. Begreberne er i deres ordlyd karikerede og kunne lyde som en borgers frustrationer over systemet. Her er det vigtigt at understrege, at borgerskadelige handlinger sker i en kontekst og inden for bestemte styringsparadigmer.

Ved at undersøge professionsidentiteter under forskellige styringsparadigmer skildrer Hanne Marlene Dahl et tiltagende pres på den professionsbårne identitet, der bygger på helhedsorientering, i takt med at bureaukrati og New Public Management bliver de bærende paradigmer for socialfagligt arbejde (Dahl 2015:120–23). Ifølge Dahls analyse opstår der inden for velfærdsprofessionerne forskellige former for krydspres, som den fagprofessionelle kan minimere ved at ændre og tilpasse sin identitet til det styrende paradigme eller benytte afværgemekanismer (Dahl 2015:122), hvilket, som Mac beskriver det, kan føre til borgerskadelige handlinger (Mac 2019:112).

6.4 Begreber om borgerinddragelse

Til at diskutere min forskningsmæssige tilgang såvel som interventioner målrettet hjemløse inddrages Sherry Arnsteins 'Ladder of Citizen Participation' fra 1969. Ifølge Arnstein er borgerinddragelse en form for borgermagt, og hun argumenterer for, at der skal ske en omfordeling af magt, før en proces kan betegnes som reel borgerinddragende (Arnstein 2019:24). Hun opstiller en otte-trins deltagelsesstige som en typologi på graden af deltagelse og inddragelse samt de magtforhold, der knytter sig til de forskellige grader.

Ifølge Arnstein er der to former for 'ikke-deltagelse': manipulation (1) og terapi (2), hvor borgeren undervises eller kureres af magthaverne. Der er tre former for symbolsk deltagelse: Informering (3), konsultation (4) og forsoning (5), hvor borgerne får indblik i processen og giver egen mening til kende, men er uden magt til at sikre deres perspektivers indflydelse på beslutningerne. Først på de sidste tre trin har borgeren, ifølge Arnstein, reel indflydelse gennem: partnerskab (6), uddelegeret magt (7) og borger-kontrol (8), hvor borgere får magt til at handle (Arnstein 2019:25, min oversættelse).

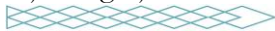
Stigen kan benyttes som analytisk værktøj, men som Arnstein selv påpeger, er processer langt mere komplekse, end den simplificerede stige giver udtryk for. Trin flyder sammen, ligesom aktører befinder sig på forskellige trin på forskellige tidspunkter i processen (Arnstein 2019:25).

6.5 Valg af teori og begreber

Valget af primært at benytte begreber fra Schutz' hverdagslivssociologi er foretaget ud fra et ønske om at vælge et teoretisk fundament, der ikke direkte opstiller en samfundsdiagnose, således begreberne kan bidrage med at give brugerperspektiverne dybde, men ikke retning. En sådan forestilling er måske naiv, idet valg af teori så afgørende har indflydelse på fortolkningen af brugerperspektiverne, men det har været min hensigt at benytte de fænomenologiske begreber til at *bygge videre* på brugerperspektiverne, snarere end at rammesætte og systematisere disse.

Som supplement inddrages begreber fra Philipsens afhandling, der måske ikke har den teoretiske ballast, andre mere etablerede teorier har, og som er udviklet fra et anderledes fænomenologisk udgangspunkt end mit eget. Jeg finder dog begreberne relevante at bygge min undersøgelse på, fordi de er udviklet ud fra forskning i et lignende problemfelt, altså i relation til hjemløses oplevelser med hjem.

Slutteligt har jeg valgt at inkludere begreber omkring betingelser for det fagprofessionelle arbejde og borgerinddragelse, som har mere organisationskulturel karakter end Schutz' hverdagslivssociologi og mine empiriske begreber fra Philipsen. Jeg anser begrebernes potentiale til at give forståelse for mit problemfelts praksismæssige og magtbetingede kontekst som en styrke, der bidrager til min ambition om en flerdimensionel tilgang til et komplekst felt.

---

7. Undersøgelsens design

Dette kapitel vil gennemgå mine metodiske og etiske overvejelser omkring undersøgelsens design. Først skitseres det empiriske fundament, undersøgelsen hviler på. Dernæst anskueliggøres mine muligheder i og min tilgang til feltet med etiske refleksioner undervejs. Dette efterfølges af et indblik i mine forskningsmæssige ambitioner, og sidst skitseres min analysestrategi.

7.1 Specialets empiriske fundament

Specialets empiriske fundament er produceret gennem fire måneders dybdeetnografiske interview med min nøgleinformant, etnografisk feltarbejde i rollen 'deltager som observatør', 11 optagede og transskriberede interview samt en online workshop i samarbejde med SAND.

Feltarbejdet er som nævnt i kapitel 4 foretaget på to boformer, på en dagvarmestue (tre formiddage) og på en natvarmestue (tre aftener/nætter). Jeg har desuden været med Projekt Husvild i gademiljøet og foretage feltarbejde.

Af de optagede og transskriberede interview er syv med nuværende og tidligere hjemløse, hvoraf to af disse personer indgår i undersøgelsen som civilsamfundsaktører med ekspertviden vedrørende implementeringen af Housing First. Jeg har desuden interviewet to CTI-bostøtter og to SKP'ere, hvoraf det ene af interviewene indgår i mine feltnoter på grund af fejl på lydfil. Sidst har jeg interviewet leder og chefkonsulent i Kirkens Korshær og medlem af Rådet for Socialt Udsatte Heinz Wolf.

En måned inden projektets afslutning afholdt jeg desuden en online workshop i samarbejde med SAND, hvor syv nuværende og tidligere hjemløse fra SANDs netværk diskuterede mine resultater (Bilag 21; Bilag 22).

Mit dybdeetnografiske arbejde er foretaget over fire måneder, hvor jeg har fulgt min nøgleinformant Henriks proces fra ophold på boform til livet i egen bolig og i "*... hele det her projekt 'hjem'.*" (Bilag 3:15).

I tabellen nedenfor fremgår et overblik over mine informanter, og med hvilken baggrund de inddrages.

Tabel over informanter og sparringspartnere	
Hjemløs (på natvarmestue eller gadehjemløs)	Emil, Ivalu, Mikkel, Ib og Asbjørn
Funktionelt hjemløs (indehaver af egen bolig, men kan af sociale årsager ikke benytte denne)	Leif, Jonas, Per og Otto
Beboer på boform	Daniel og Karen
Tidligere hjemløs	Henrik, Pia, Jensine, Murtaza, Troels, Anita og Joe
CTI-bostøtte	Kim og Fie
SKP	Gry og Ea
Odense Kommune	Tom Rønning og Jacob Ludvigsen
Civilsamfundet	SAND Fyn, SAND Sydfyn, SANDs sekretariat, SANDs bestyrelse, SANDs netværk, Heinz Wolf (Kirkens Korshær), Projekt Husvild og Maria fra SAND og Svendborg Kommunes Udsatteråd

Et samlet overblik over min empiriproduktion fremgår i bilag 19, hvor der er yderligere information om tidspunkter, kontekst, empiriform, funktion i projektet og adgangsbetin- gelser.

7.2 Inddragelse af informanter

Omdrejningspunktet i dette projekt er perspektiver fra mennesker med personlig erfaring med hjemløshed. Da jeg har valgt at inkludere alle former for hjemløshed, har jeg talt med mennesker, der udover deres unikke livshistorier lever under vidt forskellige betingelser i relation til det at have en bolig. Aspekter som alder og køn er relevante at medtage i undersøgelser af hjemløshed, men det har ikke været fokus i nærværende projekt. Mine hjemløse informanter er både mænd og kvinder i alderen 25 til omkring 75 år.

I mit feltarbejde har det været udfordrende at sikre sig, at de mennesker, jeg har talt med, har været hjemløse. Det skyldes, at dag- og natvarmestuen også frekventeres af personer uden for hjemløshed (Bilag 1:13-14, 21-23).

Det har været mit ønske at inkludere alle, der har haft lyst til at tale med mig uagtet eventuelle barrierer for kommunikation som fx svær psykisk sygdom eller påvirkning af alkohol eller rusmidler. Der kan naturligvis være etiske problematikker forbundet med at inkludere erfaringer fra nogen, som kan have haft svært ved til fulde at forstå mit ærinde og mine spørgsmål, men min empiri er situeret viden (Højring 2019:165; Liebling 2001:475), altså produceret i en kontekst, som til tider involverer kommunikationshæmmende problematikker. Samtidig mener jeg, mine informanter uanset baggrund og tilstand har værdifulde perspektiver, der er vigtige at inddrage i mit projekt.

Stigaard beskriver sin egen og det daværende SFI's erfaring med, at hjemløse og tidligere hjemløse kan være svære at få til at deltage i undersøgelser (Stigaard 2011:26). Det har ikke været min erfaring. Jeg

har oplevet, at mine informanter generøst har bidraget med deres tid og tillid. At jeg har haft mulighed for at lægge tiden til selv at opsøge mine informanter, hvor de er, og bruge tid på at opbygge tillid, forestiller jeg mig, har gjort en forskel i den forbindelse.

Jeg benytter ordet 'informanter' som en samlebetegnelse for de mennesker, der har medvirket til at forme projektet, som jeg har haft metodiske og indholdsmæssige diskussioner med, og som generøst har ladet sig inddrage i mit projekt, såvel som de har inddraget mig i deres fortælling, perspektiver og livsmæssige eller arbejdsmæssige betingelser.

7.3 At producere empiri om det flygtige 'hjem'

Inden for specialets begrænsede tidsramme har jeg valgt at vægte min empiriproduktion højt på bekostning af muligheder for mere grundige litteraturstudier. Det har jeg gjort ud fra en vurdering af, at det fænomen, jeg undersøger, er særlig personligt og flygtigt og derfor kræver tid at tale om, ligesom det tager tid at opbygge tillid (Kristiansen og Krogstrup 1999:159). O'Reilly formulerer det således:

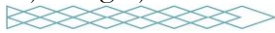
"It takes time for others in the setting to get to know you, and to trust that you are not there to exploit them, to understand what it is you are trying to achieve, and to learn that yours is not a superficial smash-and-grab-technique but a research methodology born of understanding." (O'Reilly 2012:93).

Jeg går desuden til empiriproduktionen med en forståelse af, at jeg producerer og ikke indsamler empiri og derved, som Liebling skriver, forskyder, skaber relationer og oplevelser sammen med mine informanter, som ikke havde været der på samme måde uden min tilstedeværelse i feltet (Liebling 2001:8-9).

7.4 Feltarbejde på boformer

SAND-udvalget indgik i projektets kontaktskabelsesfase som partnere ud fra deltagelsesstigen, idet udvalget har bistået mig i at forme den metodiske tilgang (Arnstein 2019:31). Sammen besøgte vi to boformer, Stenpladsen og St. Dannesbo. Forinden besøgene blev beboerne informerede om vores besøg via opslag, der fremgår af bilag 16.

Besøget på Stenpladsen var rammesat ved, at vi indgik på et beboermøde. Jeg mødte bl.a. tre beboere her, som efterfølgende er blevet vigtige informanter i projektet. Det at kontaktskabe via et beboermøde kan være gavnligt ved, at der måske er flere samlet end normalt, men samtidig kan en sådan ramme ekskludere andre. Det oplevede jeg fx med Henrik, der senere blev min nøgleinformant: Han ville gerne

tale med mig, men havde svært ved at indgå i beboermødet. Til mit held lagde jeg mærke til, at han var ude på gangen, og jeg gik derfor ud og tjekkede op på ham:

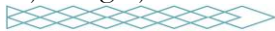
”Han fortæller, at han godt har lagt mærke til mit opslag, og at han tænkte, han gerne ville tale med mig: ”Men det er bare, fordi jeg har PTSD, så jeg har det ikke så godt med så mange mennesker, så det er derfor, jeg stod herude.” (Bilag 1:11-12)

7.5 Feltarbejde på varmestuer

Jeg har bevidst fravalgt at medbringe spørgeguides, diktafon, noteredskaber eller samtykkeerklæring i mit feltarbejde på varmestuer, hvilket, bekræftede Wolf, ville gøre mig for ”systemagtig” (Bilag 10:6). I stedet har jeg sikret samtykke gennem dialog og foretaget mine etnografiske interview med inspiration fra mine spørgeguides, som jeg ikke medbragte (Bilag 18:2-3). På natvarmestuen blev jeg tilbudt at bruge personalerummet til at gå fra og skrive noter undervejs, men jeg fandt under første besøg ud af, at det ikke fungerede for mig. Dels havde samtalerne med mine informanter et naturligt flow, hvor den ene samtale afløste den anden, og dels havde jeg begrænset tid til rådighed, hvor informanterne var vågne, og jeg måtte så at sige holde mig til ilden (Bilag 1:19).

Jeg valgte desuden at følge mine informanter i deres almindelige gøremål. Det har ført til, at størstedelen af mit feltarbejde er foregået på gaden foran natvarmestuen, hvor nogle af brugerne går ud for at indtage alkohol eller rusmidler. Det var der, de fleste havde tid og ro til at ville tale sammen i længere tid, og samtidig ville jeg også gerne vise, at jeg gerne ville kende deres hverdag på godt og ondt. Det var noget, min informant Jonas nævnte, at han lagde mærke til, som det ses i mine feltnoter: *”... han mener, det har en god effekt, at jeg gider gå med ham ud og sidde og ryge med ham. Det gør, at det føles anderledes, selvom han godt ved, jeg er der, fordi jeg er studerende.”* (Bilag 1:18). Jeg har valgt at takke nej til alkohol og rusmidler på natvarmestuen, men jeg har gennem projektet bevidst valgt at ryge cigaretter, når jeg har talt med personer, der ryger, selvom det ikke er noget, jeg gør til daglig. Det har jeg især gjort for at virke mere deltagende, og fordi jeg havde en fornemmelse af, at det fik mig til at virke mere afslappet i konteksten. At justere sin adfærd som forsker for at passe ind er et af grebene inden for deltagende observation (Kristiansen og Krogstrup 1999:142–44; O’Reilly 2012:99–100). I mit feltarbejde bed jeg også mærke i, at jeg har justeret min adfærd ved at forstærke min fynske dialekt, når jeg har været i hjemløsemiljøet, da det har hjulpet mig til at lægge akademikerjargonen på hylden (Bilag 1:8). Rygning og brug af dialekt har ikke været nødvendige adfærdsjusteringer, men de har fungeret for min rolle i situationen.

O’Reilly skelner mellem ’covert’, skjulte, og ’overt’, åbenlyse undersøgelser. Selvom forskeren af etiske årsager ønsker at være åbenlys omkring sin egen rolle, kan der være tidspunkter, hvor markering af

egen forskerrolle direkte underminerer en autentisk situation (O'Reilly 2012:64–65). Jeg har ikke bestræbt mig på at indgå som en integreret del af miljøet. Jeg har dog deltaget i mine informanternes aktiviteter på sidelinjen og har flere gange "hængt ud" med grupper, hvor det ikke var naturligt – når en ny person kom til – at skære igennem snakken og gøre mine intentioner klare. Her har jeg løbende måttet vurdere, hvornår en nytilkommen person begyndte at indgå i min observation. I de tilfælde har jeg informeret om årsagen til min tilstedeværelse samt vedkommendes fulde ret til at sige fra.

Forskere bør ifølge O'Reilly være opmærksomme på, at informanter kan efterlades forvirrede og sårbare efter et interview (O'Reilly 2012:66). Flere af dem, jeg har talt med, har grædt under vores snakke, og i tilfældet med min informant Ib blev jeg hos ham længe og talte bevidst uden om det med hjem, da det var det, der gjorde ham ked af det (Bilag 1:29). I sådanne situationer lagde jeg ikke som sådan min forskerrolle fra mig, men med afsæt i Lieblings forståelse af den etnografiske forskning blev omsorgsfuldhed og empati en del af min forskerrolle: "*The capacity to feel, relate, and become 'involved' is a key part of the overall research task.*" (Liebling 2001:474). Episoderne vidner samtidig om, hvordan hjem kan være et utroligt sensitivt emne, i nogle tilfælde forbundet med barske sågar traumatiserende erfaringer.

7.6 Interview med nuværende og tidligere hjemløse

Der, hvor rammerne tillod det, har jeg mødtes med mine informanter for at interviewe dem. Det gjaldt min nøgleinformant Henrik samt Daniel, der henholdsvis boede og bor på Stenpladsen, hvor interviewene fandt sted. Derudover interviewede jeg Pia, Jensine og Murtaza fra SAND Fyn.

Til de optagede interview medbragte jeg spørgeguides (Bilag 18:2, 6-7) og samtykkeerklæring (Bilag 17), og samtalerne var derfor af en mere formel karakter. Disse optagede interview strækker sig mellem en til to timer.

7.7 Interview med CTI-bostøtter og SKP'ere

For at forstå min empiri i en kommunal kontekst har jeg interviewet to SKP'ere og to CTI-bostøtter ansat i Odense Kommune.

Som forberedelse til disse interview mødtes jeg med Maria Nagel fra SAND Sydfyn og Svendborg Kommunes Udsatteråd, og jeg mødtes med Projekt Husvild. Begge aktører har personlig erfaring med hjemløshed, men de indgår i projektet som civilsamfundsperspektiver på problemfeltet.

Til interviewene med fagprofessionelle medbragte jeg eksempler og kritiske perspektiver fra mine hjemløse informanter såvel som fra Nagel og Projekt Husvild, så interviewene byggede videre på den viden, jeg indtil da havde produceret.

Interviewene med de fagprofessionelle blev afviklet med støtte fra spørgeguides (Bilag 18:4-5) og varede fra tre kvarter til en time.

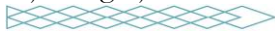
Mit interview med Gry (SKP) skabte adgang til en af hendes borgere, Joe, der gerne ville svare på mine spørgsmål, men pga. psykiske problematikker ikke kunne rumme at mødes med mig. Forud for mit interview med Gry havde jeg derfor sendt nogle udvalgte spørgsmål (Bilag 18:8), som hun kunne tale med Joe om. De spørgsmål gennemgik vi under interviewet (Bilag 11:1-3), og Gry videreformidlede her hendes oplevelse af Joes svar. Her accepterer jeg kontroltab over empiriproduktionen for at inddrage perspektiverne hos en person, jeg ellers aldrig havde fået i tale, da han lever isoleret.

7.8 Henrik som nøgleinformant

Nedlukningen af Danmark på grund af COVID-19 udfordrede min afsluttende empiriproduktion på flere måder, idet jeg fik afskåret min adgang til flere informanter (Bilag 14; Bilag 20). At besøge Henrik i sin nye bolig blev af sundhedsmæssige årsager uladsiggørligt, og vi har i stedet ringet sammen ca. hver anden dag siden nedlukningen. Uagtet de særlige omstændigheder vurderer jeg, at jeg ved at følge hans proces tæt har fået indblik i eksemplariske udfordringer og muligheder forbundet med overgangen fra hjemløshed til eget hjem.

Mit forskningsærinde er blevet udfordret i mine telefonsamtaler med Henrik, hvor grænserne mellem undersøgelse og privat venskabelig snak ofte er usynlig. O'Reilly beskriver, hvordan længerevarende deltagerobservation kan føre til, at deltagerne glemmer ens forskningsærinde, hvilket kan udfordre undersøgelsens grad af åbenlyshed, samtidigt med at det kan være gavnligt, når informanter glemmer og derfor " ... *act naturally*..." (O'Reilly 2012:64). I en af vores telefonsamtaler spørger jeg Henrik om netop dette, og han fortæller, at han også har tænkt på det med de udviskede grænser mellem opgave- og privatsnak:

"For mig gør det det i virkeligheden lettere at svare så oprigtigt på de ting, som er relevante, altså de ting, der har noget med din opgave at gøre, fordi jeg er i sådan en naturlig flow-tilstand. I stedet for hvis det var meget stringent, så tror jeg, at jeg ville komme til at overveje mere, hvad jeg sagde. [...] Men det er jo noget nyt for mig, den her måde at have en samtale med nogen på, enten er det det ene, eller også er det det andet [enten noget formelt eller noget privat, red.]. Det er sjældent, at jeg bare er umiddelbar, og det er noget af det, der åbner op for den her frie samtale, vi har." (Bilag 3:34)

Henriks svar vidner både om, at han selv under de mere venskabelige snakke er bevidst om mit oprindelige og stadige ærinde, men at vores snakke om alt muligt andet end projektet bidrager med en mere umiddelbar og oprigtig samtale om de emner, der knytter sig til projektet. Ud fra dette gør jeg mig naturligvis nogle overvejelser om mine andre informanternes bidrag til projektet; hvorledes deres bidrag kunne have set anderledes ud, hvis jeg havde investeret samme tid i de enkelte fortællinger.

Som veltalende, velmotiveret og kyndig fortæller nærmer Henrik sig at være idealet om 'den gode interviewperson' (Kvale og Brinkmann 2009:187). Det er dog ikke, så det grænser sig til det polerede, idet hans levende beskrivelser også har været modsætningsfyldte. Med Henriks egne ord har det at blive mødt med 'uforbearbejdet fordomsfrihed' ført til, at han har haft tillid til at åbne op tale om disse modsætninger (Bilag3:58). Havde interviewene med Henrik foregået i en anden kontekst, var det ikke sikkert, at han havde kunnet udfolde sin fortælling på samme måde. Her er det, som Henrik fortæller, afgørende, at han har oplevet at være i en 'naturlig flow-tilstand'.

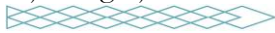
Det at give Henrik en position som nøgleinformant kan dog, som Kristensen og Krogstrup påpeger, øge risikoen for, at forskerens indtryk af feltet bliver præget af den centrale informants holdninger til og oplevelser af det undersøgte fænomen (Kristiansen og Krogstrup 1999:107). Her har jeg gennem mine andre informanternes bidrag kunnet bringe forskellige perspektiver i spil, samtidig med at jeg viser gennemsigtighed, når det er Henriks perspektiv, der skildres, og når det er min fortolkning af dette.

7.9 Cirkulering af viden

Nedlukningen af Danmark skete to uger før min ellers planlagte temadag om hjemfølelse og hjemløshed. Som nævnt før har mit projekt et forandringsmæssigt sigte, og temadagen skulle dels have kvalificeret det erfaringsbillede, jeg indtil da havde produceret, ligesom den skulle have bragt denne viden videre fra brugerne til styrelsesniveau. Min kollega Karin Egholm, der er chefkonsulent og programleder på hjemløshedsområdet i Center for Udsatte Voksne i Socialstyrelsen, skulle have deltaget i slutningen af temadagen, som det fremgår i programmet for dagen (Bilag 20). Temadagen vil blive afholdt, når det er forsvarligt, og på den måde fortsætter mit projekt på den anden side af dette skriftlige produkt.

Det har været en central del af min metodiske tilgang at cirkulere viden mellem mine informanter for derigennem at sikre en kommunikativ validitet (Kristiansen og Krogstrup 1999:212-13). At have en bred vifte af informanter har muliggjort denne cirkulering af viden mellem personer i forskellige former for hjemløshed og aktører fra kommune og civilsamfundet.

I tråd med dette har jeg i mit feltarbejde og under mine etnografiske interview bedt mine informanter om at forholde sig til andres perspektiver, hvorigennem de har reflekteret over egne standpunkter (Bilag 4:8). I mine telefoninterview med Henrik har jeg haft særlig mulighed for at bringe adskillige

bruger-, kommunale og civilsamfundsperspektiver i spil for at udfordre og validere min viden i samarbejde med min nøgleinformant.

For at sikre den kommunikative validitet har jeg desuden under nedlukningen afholdt en online workshop om hjem og hjemløshed i samarbejde med SAND med syv deltagere fra SANDs netværk, hvis perspektiver har udfordret og nuanceret mit afsluttende analysearbejde (Bilag 21; Bilag 22).

O'Reilly argumenterer for, at forskere gør sig overvejelser om forskningens bidrag – ikke kun til videnskaben – men også fx til deltagerne i projektet (O'Reilly 2012:70). Her håber jeg, at mine informanter oplever at have fået indsigt i nogle interessante perspektiver. Samtidig har jeg et håb om, at brugerperspektiverne i min undersøgelse kan bringes i spil på et forvaltnings- og styrelsesniveau, hvilket særligt muliggøres gennem afviklingen af temadagen.

7.10 Former for empiri

Min empiri består af feltnoter (Bilag 1), mødenotater (Bilag 2), noter til og transskriberinger af lydfiles fra optagede interview og workshop (Bilag 3-13; Bilag 22) samt noter til telefoninterview (Bilag 3 og 14).

Feltnoterne udgøres både af nøgterne beskrivelser, mere analyserende passager og mine egne refleksioner undervejs, ligesom citater fra mine etnografiske interview er nedskrevne efter bedste evne (og hukommelse) (Kristiansen og Krogstrup 1999:151–52).

Jeg har behandlet de optagede interview ved at transskribere de passager, der var relevante i forhold til mit problemfelt. De passager, jeg ikke har transskriberet, har jeg skrevet noter til.

Empirien fra mine telefoninterview består af noter skrevet under telefonsamtalerne. Denne metode har muliggjort, at jeg havde tid til at fortsætte mine snakke med Henrik helt indtil projektets aflevering, idet jeg ikke har skulle transskribere lydfiles efterfølgende.

Jeg har anonymiseret størstedelen af mine informanter, bortset fra Henrik, SAND-udvalget, civilsamfundsaktører og mine sparringspartnere.

7.11 Analysestrategi

Ud fra min fænomenologiske teoretiske indramning tager min analysestrategi afsæt i idealtypemodellen, som er en måde at sammenfatte sin empiri begrebsmæssigt og ordne den uordnede og komplekse realitet (Kristiansen og Krogstrup 1999:184–85).

Min analytiske tilgang er ikke sorteringsfokuseret, men fokuseret mod at konstruere idealtyper (Kristiansen og Krogstrup 1999:180; Schutz 2005:70–71). I min analyse konstruerer jeg dog ikke idealtyper på de "typiske hjemløse i eget hjem" – det, vurderer jeg ikke, giver mening overfor en så mangfoldig gruppe af mennesker. Jeg forsøger i stedet at opstille idealtyper på "typiske måder at forholde sig til hjem og føle sig hjemme som hjemløs". Jeg forsøger her at indfange det typiske ved situationerne, samtidig med at typerne skal være virkelighedstro (Kristiansen og Krogstrup 1999:186–87).

Min analyse tager afsæt i min nøgleinformant Henriks overgang fra hjemløshed til eget hjem. Valget af Henrik som "min 'gode informant'" udspringer af, at han har haft tid og lyst til at lade sig følge tæt i sin proces fra hjemløshed til egen bolig og frem mod eget hjem. Jeg opererer ikke med "typiske hjemløse i eget hjem", og i tråd med dette skal Henrik ikke ansues som en sådan. Til gengæld kan nogle af de måder, han forholder sig til hjem, være eksemplariske, mens andre kan være særprægede. Forholdet mellem Henriks og mine andre informanters fortællinger kan illustrere nogle af de fællestræk, men også forskelligheder der kan gøre sig gældende for nuværende og tidligere hjemløses forhold til hjem.

---

8. Henrik og 'det der koncept hjem'

"... Jeg er et eller andet sted lidt undrende over for det der koncept hjem." (Bilag 3:54).

Henrik er i starten af fyrrerne og er netop flyttet fra boform til egen lejlighed, hvor han prøver at afklare med sig selv, hvilken rolle hjem skal spille i hans liv. Henrik fortæller mig, at han nogle gange drømmer sig væk fra sin tilværelse til et liv langt væk, i naturen blandt dyr, eller til samfund som Bhutan, hvor rigdom måles efter lykke. Hvis hans tilstedeværelse er ønsket, drømmer Henrik endnu højere om på sigt at flytte tættere på og genoptage kontakten til sin datter. Undervejs i vores snakke indvier Henrik mig i, at han er kreativ, kunstinteresseret, sneakers-besat og knivskarp på et valutamarked. Når det gælder samfundsmæssige forhold er Henrik diskussionslysten, men også diskussionsangst. Henrik fortæller, at nogle nok opfatter ham som brysk, arrogant og intimiderende, men han er også, som en af hans nærmeste venner kærligt og drillende kalder ham: en sart, lille rose (Bilag 3:12,14,39,51).

Henrik er førtidspensioneret, da hans hverdag er betydeligt begrænset af diabetisk nyresygdom, komplekst PTSD, kronisk depression og angst, i Henriks tilfælde senfølger af de seksuelle overgreb, han var udsat for som barn. Hvis det fysiske og mentale helbred tillader det, vil han gerne læse enkeltfag, ligesom han har en interventionist i maven og håber på i fremtiden at kunne gøre en forskel for mennesker, der kæmper med de samme problematikker som ham (Bilag 3:4,24-26,33-34).

Jeg møder og interviewer Henrik første gang, mens han bor på Stenpladsen, hvorefter jeg de næste fire måneder får lov til at følge Henrik i sin overgang fra boform til livet i egen bolig (Bilag 1:11-12). Som det beskrives i afsnit 7.8 bliver vores samtaler over tid en blanding af interview om hans proces fra bolig til hjem og snak om alt fra vind og vejr til kultur og politik. I nogle tilfælde kommer samtalerne også til at få en karakter af rådgivning, ved at Henrik søger råd hos mig, eller jeg vælger at gribe ind, når Henrik har det dårligt, ved at vende hans frustrationer med ham. Denne indgriben har både været styret af et ønske om at ville ham det bedste og en følelse af etisk forpligtelse. Det har dog også sået tvivl hos mig selv omkring min egnethed til at hjælpe, hvor jeg har måttet gentage, at mine perspektiver kom fra mig som privatperson, da jeg ikke har fagligheden til at agere fx socialrådgiver. Ydermere har det uundgåeligt haft en indvirkning på Henriks proces i eget hjem, at jeg har udgjort en konstant påmindelse omkring 'det der koncept hjem'. Henriks proces kunne have set anderledes ud, hvis jeg blot have lyttet og ladet stå til, eller hvis min tilstedeværelse slet ikke havde været der.

I dette kapitel vil jeg forsøge at give indblik i Henriks overgang fra boform til egen bolig samt hans erfaringer med at have et hjem og ikke at have et hjem.

8.1 Uhjemlige erfaringer med hjem

Henrik beskriver, at hans barndomshjem udadtil var ”... *et pænt og rigtigt hjem...*” (Bilag 3:1). Når Henrik skal sætte ord på sit barndomshjem, beskriver han det dog som ’uhyggeligt’ og ’utrygt’, hvilket, han fortæller, skyldes, at han som barn og gennem sin opvækst blev udsat for seksuelle overgreb af sin far. I dag kæmper Henrik med et kompliceret forhold til det at have et hjem, da det for ham knytter sig til traumer fra barndommen. Han beskriver, hvordan – for andre – hyggelige hjem og stemninger kan gøre ham dårlig: ”*Du ved, når man træder ind et sted og tænker: ”Her er der sgu hyggeligt og god stemningagtigt og sådan noget der”. Det kan for mig i mange situationer trigge det fuldstændigt, så jeg ikke har lyst til at være der.*” (Bilag 3:2).

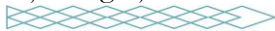
Det komplicerede forhold til hjem og familieliv, vurderer han selv, har ført til en flugt fra bositioner, der kunne minde om barndomshjemmet. Henrik har typisk boet et sted ad gangen i maksimalt i 8-9 måneder. Hans komplekse forhold til hjem kommer til udtryk, når han beskriver, hvordan han gennem de sidste 20 år har fundet midlertidig ro i at sove på gulvet i garager, i et skur eller i sin bil. Når han beskriver sine midlertidige sovesteder over for mig, gør han det med en vis glæde, nærmest en længsel. Samtidig fortæller han, at han godt kunne tænke sig at blive ’mere velfungerende i samfundet’ (Bilag 3:3,4,14,52).

8.2 Stenpladsen som ’sådan en velfungerende familie’

Første gang jeg interviewer Henrik, bor han som nævnt ovenfor på Stenpladsen. Her beder jeg ham beskrive, hvad et hjem er for ham, og han svarer, at Stenpladsen nok er det sted, hvor han har følt sig mest hjemme (Bilag 3:1).

Henrik fortæller, at han værdsætter, hvordan hans midlertidige hjem adskiller sig fra det konventionelle hjem, der for ham er forbundet med utryghed og traumer. At han alligevel finder en ro på Stenpladsen skyldes ifølge Henrik især den rummelige og afstemte omsorg, personalet udviser. Han beskriver, at de håndterer de ’issues’, han kæmper med på en måde, som gør: ”... *at jeg vænner mig mere og mere til den der hjemlighedsfølelse her. Hvilket er ret godt. Det er sådan en tryk overgang.*” (Bilag 3:2). Henrik beskriver samtidig, at han er klar over, at det ikke er et ’rigtigt hjem’.

På Stenpladsen er der ifølge Henrik en ’omsorg i luften’. Han sammenligner det med en mor og far, der kan fornemme ens tilstand: ”*Altså det man gør i et hjem, man giver plads, og man træder til, når der er behov for det; Sådan en velfungerende familie.*” (Bilag 3:2,4,50). Her benytter Henrik en idealisering af familie til at beskrive det hjemlige ved Stenpladsen, selvom det står i kontrast til hans egne erfaringer med familie og hjem. På en måde har Henrik, som det fremgår ovenfor, måttet tage afstand fra det

'hyggelige' ved hjem, men på en anden måde udtrykker han en higen efter 'det man gør i et hjem' som 'sådan en velfungerende familie'.

8.3 Henriks bolig er 'ikke sådan *rigtigt* hjem'

Henrik flytter i egen lejlighed i foråret. Noget af det første, Henrik fremhæver ved sin nye bolig, er dens specielle rumdeling, som hjælper Henrik med at adskille sin nye bolig fra sine negative erfaringer med hjem:

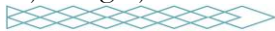
"Lejlighedens lidt mærkelige opbygning er med til, at den ikke føles som et rigtigt hjem. Det er faktisk det, der er fordelen ved den. [...] Det passer mig fint. I stedet for at det havde været helt traditionelt: "Og her kan I se et fjernsyn og en sofa...". Det var også det første, de sagde, det par, der bor der: "Altså det er jo lidt svært at indrette det her, det er jo ikke sådan rigtigt hjem". Det bed jeg mærke i. Jeg tænkte bare: "Ej hvor fedt", ikke?" (Bilag 3:4)

Henrik beskriver her, hvordan parrets udtalelser om boligen som 'ikke sådan *rigtigt* 'hjem' opleves som en fordel for ham. Den måde, boligens opbygning adskiller sig fra konventionelle hjem, bidrager til Henriks følelse af at kunne finde sig til rette i boligen og måske finde frem til hans form for 'hjem' i boligen. For ham er det en 'læringsproces' at finde sig til rette, fordi han ikke er vant til det: "... jeg forventer ikke, at det skal være et hjem, og det bare skal føles godt. Men det er en start til at prøve at lære det." (Bilag 3:4,45). Henrik bruger flere gange udtrykket 'det der koncept hjem' eller 'projekt hjem', hvilket illustrerer hans opmærksomhed på, men også distance til fænomenet 'hjem'.

8.4 At have en legitim plan B

Schutz beskriver, hvordan mennesker ved at typificere andre også typificerer sig selv (Schutz 2005:42). Det kunne betyde, at vi ud fra en forestilling om andres forventninger til en, der bor i bolig, udøver en form for selv-marginalisering ved at prøve at gøre os selv til en "typisk bolighavende". Det ses fx, når Henrik gennem årtier har skjult for sin omgangskreds, at han ikke kan udholde noget 'så basalt' som at bo i en bolig (Bilag 3:5,7-8,10).

Henrik har et behov, som han ikke umiddelbart siger til alle: Nemlig at han finder en ro ved, at han har en altan, han vil kunne sove på, hvis han får det dårligt (Bilag 3:26-27). Han fortæller, at han har målt altanen over 10 gange for at blive bekræftet i, at der er plads til, at han kan indrette sig, hvis han får behov for at sove der. Jeg havde fornemmet, at Henrik fandt ro i at have nødløsninger omkring sig, men det tager mig et stykke tid at komme frem til det (Bilag 3:10).

Jeg er gennem mine interview med fagprofessionelle stødt på historien om Joe, der efter at have levet 20 år i en skov nu bor i egen bolig. For Joe er boligens overdækkede terrasse afgørende for hans hjemfølelse, da den udgør nødløsningen, hvis Joe skulle få det psykisk dårligt og får behov for at sove udenfor (Bilag 11:1). Et stykke tid efter Henrik er flyttet i egen bolig, bringer jeg Joes fortælling op. Henrik giver udtryk for, at fortællingen om Joe og terrassen virkelig er genkendelig for ham, og i kølvandet på det spørger jeg ham: *"Kan man sige, at du finder en tryghed i, at der altid er en legitim plan B?"* (Bilag 3:26). Den formulering, synes Henrik, giver god mening, og 'en legitim plan B' bliver et udtryk, vi flere gange tager op og analyserer i vores samtaler. Her oplever jeg som specialeskriver dels værdien i at have flere informanter, hvis fortællinger jeg kan få forskellige brugerperspektiver på, og dels værdien i at følge Henrik tæt over tid. Begge dele åbner op for en dybere indsigt i nogle forhold, som lader til at have væsentlig betydning ift. hjem.

Det har været og er stadig til en vis grad svært for Henrik at åbne op omkring sit forhold til hjem; hvordan han ikke har kunne holde ud at være i dem, og hvordan han er flygtet fra det ene sted efter det andet. Han fortæller, at det kan være skamfuldt for ham, og at han forestiller sig sin families reaktion, hvis de kendte til det: *"Sådan et menneske', sådan ville min familie betegne det."* (Bilag 3:10). I dag har Henrik ingen kontakt med sin far og sparsommelig kontakt til dele af familien, men deres hypotetiske holdninger til Henriks liv kan stadig spøge.

Altanen som plan B-løsning læser sig ind i Henriks ambivalente forhold til 'hjem', hvor han på den ene side vil frigøre sig fra tidligere traume-baserede motiver, men samtidig må overveje, om han nogle gange må give rum til dem og erkende med sig selv, at det er okay at have det på den måde.

8.5 'Det indre hjem'

En skelnen mellem 'det indre hjem' og 'det ydre hjem' bliver central i mine snakke med Henrik, som fortæller mig, at for ham handler hjem ikke så meget om det fysiske og materielle (Bilag 3:4). Han introducerer udtrykket 'indre hjem' som værende det afgørende hjem. Henrik fortæller, at han trænger til at få 'gjort rent' i det indre hjem, i hans sind, hvilket han anskuer som en del af hjemskabelsesprocessen:

"Jeg er i gang med at prøve at få rensset ud i mit hjem, altså hjemmet inde i mig selv, fordi det er i virkeligheden det, som er hjem; At hvile i sig selv og have ro i sjælen. En følge af det er så, at det giver mere stabilitet udenfor i det fysiske hjem. Det er det, jeg håber og tror vil ske for mig på sigt." (Bilag 3:15).

Henrik husker tilbage på, da han var barn, hvor hans mor sendte ham til 'den ene astrolog efter den anden' for at finde ud af, hvorfor han rodede så meget. Hun beskrev for Henrik, at det måtte være inder-siden af hans hoved, der kommer ud. Når hovedet er 'kaos' bliver det uden for også kaos: *"Hun havde ret,*

min mor." (Bilag 3:11), tilføjer Henrik. Denne forbindelse mellem sind og tilværelsen i egen bolig er central for ham. Nu hvor Henrik bor i egen bolig, har han derfor en opmærksomhed på at undgå at komme til at fylde hjemmet op med ting og 'lade indersiden af hovedet komme ud' (Bilag 3:3, 8,11,32-33).

'Kaos' i det indre hjem kan ligeledes besværliggøre det at bo i et lejlighedskompleks side om side med andre menneskers liv, når de mindste lyde kan sætte gang i flashbacks fra Henriks barndom:

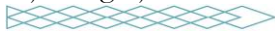
"Det er sådan noget, der gør det svært for mig at være i bolig. Det der sidder fast i mig, det er lyden af min fars bil, når den kom rullende. Lyden af en bil, der kører lige i et bestemt tempo, det vækker noget i mig. At kunne høre noget på trappen. En overbo, der rømmer sig. Det sætter alt muligt i gang hos mig." (Bilag 3: 12)

Han fortæller, at han må holde sig selv tilbage fra at konfrontere naboer med klager over lyde, da han godt ved, at hans behov adskiller sig fra andres. Det kan dog være svært at prioritere det gode naboskab, når lydene kan sende Henrik i fosterstilling på gulvet eller få ham til 'at flygte fra det hele' (Bilag 3: 12). Her må Henriks typiske handlemønstre over for en sådan problematik holdes i skak, da han som iagttagere af egne handlinger godt kan se, at han er nødt til for sin egen skyld at forsøge at blive i boligen.

8.6 Tilvænning til 'at tænke bolig først'

Ud fra Schutz' teoretisering kan Henriks tendens til at typificere hjem som forbundet med utryghed anskues at have afsæt i hans forhåndenværende viden, som 'trigger' en angst, når han står overfor det, Henrik forestiller sig, andre ville opleve som god stemning og hyggeligt (Schutz 2005:28-28). Når Henrik reflekterer over sine typiske måder at forholde sig til hjem på, iagttagere han sine 'fordi-motiver', som er de bagvedliggende årsager til de afsluttede handlinger, han beskriver for mig. Han konkluderer, at 'fordi-motiverne' - at flygte fra traumer - ikke længere skal styre hans handlinger (Schutz 2005:46). Det er dog kompliceret for ham at skelne mellem ønsker om hjem, der er styret ud fra hans traumer og ønsker til hjem, som er frigjort fra traumer. 'Fordi-motiverne' for hans handlinger kan ikke simplificeres til enten at være traume-baserede eller ikke at være det.

Henrik kan anskues som Schutz' typificering af den fremmede, der står på ukendt grund og skal forsøge at håndtere sin usikkerhed omkring at etablere et positivt forhold til hjem, som han ikke har oplevet før (Schutz 2005:198-200). Denne vanskelige position erkender Henrik ved at sikre sig en plan B-løsning, men han forestiller sig samtidig andres uforståenhed og fordømmelse, skulle de finde ud af, at han har et sådant behov.

Efter Henrik har boet i sin bolig i lidt over en måned, er han stødt på forskellige praktiske mangler i boligen, som, han fortæller, normalt ville have igangsat en fraflytningsproces for Henrik. Bare det, at han siger det højt, er et stort skridt for ham:

"Jeg har ikke den der frygt for at smutte, som – det er gået op for mig – altid har været en løsning. Nu når der er et problem, så får jeg lige et halvt eller et helt sekunds snert af: "Det er nemmere at smutte fra det". Men så tænker jeg i praktiske løsninger. Jeg kan jo ikke forvente, at alting perfekt." (Bilag 3:28-29)

Henrik oplever en forandring, idet han begynder at drømme og se fremad. Henrik forklarer, at det er en omfattende ændring i hans tankeproces, at bolig nu er vigtig og sågar har fået en 'førsteplads' i Henriks prioritering: *"Det er mig slet ikke så fjernt at tænke bolig først, når jeg får hjælp til nogle af de ting, som er kørt at sporet." (Bilag 3:29)*. På den måde har hierarkiet af planer ændret sig, og det har ifølge Schutz betydning for, hvilken slags viden, mennesket søger (Schutz 2005:183–84). Før havde hjemmet og derfor viden om hjemmets funktion og betydning for Henriks hverdagsliv ikke en prioritet, men nu har hjemmet en høj prioritet for ham, hvilket medfører en nysgerrighed og lyst til at vide mere (Bilag 3:15). Det øgede fokus på hjem kan naturligvis også have noget at gøre med hans deltagelse i mit projekt, men uanset vejen dertil er Henrik i en situation, hvor han tillægger hjemmet betydning. Det, argumenterer jeg for, fordrer en etablering af hjemfølelse hos Henrik. Det er de refleksioner, som er afgørende at foretage sig for at handle med en bevidsthed om 'fordi-motiverne' for ens fejlslagende forsøg på at have hjem. Med den bevidsthed vil der ifølge Schutz være mulighed for at forandre ens hverdagsliv (Schutz 2005:104–5) og – i relation til hjemmet – forbedre Henriks mulighed for at opnå hjemfølelse.

8.7 Sammenfatning

For Henrik er hjem forbundet med utryghed og traumer, hvorfor det i dag er svært for ham at finde frem til, hvad hjem skal være for ham. Henrik beskriver vejen frem mod 'det der koncept hjem' som en læringsproces. Til denne knytter der sig ambivalente følelser omkring på den ene side at længes efter det 'normale', som samtidig kan 'trigge' hans behov for at flygte, og at længes efter de anderledes måder at have hjemfølelse på, hvor hans plan B-løsning er en del af det. For Henrik er kernen i hjemfølelse at have ro i det 'indre hjem, før han kan forholde sig til hjemmet i dets helhed.

---

9. Hjem i hjemløsemiljøet

Fra Henriks specifikke historie som case zoomer jeg i dette kapitel ud og ser på mine andre informanternes oplevelser med hjem og hjemløshed i en bredere sammenhæng. Det skal understreges, at hver af mine informanternes historie er unik og fortjener samme udfoldelse som Henriks historie. Inden for dette speciales rammer skrives deres stemmer dog sammen for at give et overblik over nuancer og fællestræk, jeg er stødt på, ift. hjem og hjemfølelse i det udsnit af hjemløsemiljøet, jeg har fået indblik i.

For en teoretisk informeret læsning af mine informanternes perspektiver inddrages desuden begreber fra Schutz og Philipsen. Derudover inddrages Højrings resultater undervejs, når de kan nuancere mine informanternes perspektiver.

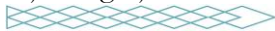
Først behandles hjem i de institutionelle rammer, dernæst fokuserer jeg på hjem i egen bolig. Herefter følger et afsnit om det at dele sit hjem med andre, og sidst beskrives tryghed i relation til hjem.

9.1 På natvarmestuen 'her er der mennesker'

I mit feltarbejde møder jeg Jonas, der har 'boet' på natvarmestuen i omkring seks måneder og kalder den sit hjem. Jonas fortæller, at han har valgt ikke at bo med sin partner og sine børn for at skærme dem for hans alkoholmisbrug. På natvarmestuen har han ro til at være sig selv med de problematikker, som følger med: *"Alle os, der er her, vi har jo nogle problemer, vi kæmper med, men det er ligesom fælles for os. Der er ikke nogen, der dømmes, kan du følge mig?"* (Bilag 1:18).

En anden bruger, Per, sover også på natvarmestuen, selvom han har en bolig. Han fortæller, at det i hverdagen pga. arbejdsmæssige forhold er nemmere at sove på natvarmestuen. Samtidig føler han sig ensom, når han er hjemme: *"Hvorfor skulle jeg være hjemme? Så kunne jeg sidde og kigge ind i væggen. Her er der mennesker."* (Bilag 1:24). Her giver Per udtryk for et behov for social kontakt, han ikke oplever at få opfyldt i sin egen bolig. Han fortæller, at han værdsætter besøg af familien, særligt af sine børn, men derudover foretrækker Per ikke at få besøg fra bekendte: *"... så skal jeg ikke gå sådan og holde øje, om der er ting, der forsvinder. Sådan er det jo i det her miljø."* (Bilag 1:24). Pers erfaring med det kulturmønster, han indgår i, fører til, at han ikke vil involvere sit hjem i det.

Fællesskabet på natvarmestuen kan også drage Troels, som har sin egen bolig, men som for nyligt er gået fra sin kæreste og har det svært med at bo alene. Han fortæller mig, at hvis han ikke skulle hjem og fodre sin kat, ville han sove på natvarmestuen, så han ikke skulle være alene (Bilag 1:24-25). Murtaza, der er aktiv i SAND-udvalget, fortæller, at han tidligere har benyttet natvarmestuen, fordi han kan føle

sig alene i sit hjem: *"Og så tænker jeg: "Det gider jeg ikke mere, lad mig gå ned og møde nogle mennesker". Så har jeg lyst til at være social."* (Bilag 7:1).

Ligesom fællesskabet kan være tiltrækkende, er det også et vilkår, mine informanter er nødsaget til at acceptere på natvarmestuen. Jonas beskriver, hvordan han oplever det som træls, når der hele tiden kommer nye til (Bilag 1:19). Natvarmestuen som hjem stemmer overens med nogle af de betingelser for hjemfølelse, som Philipsen identificerer, mens det karambolerer med andre. At indgå i et rum, hvor der ikke er privatliv, udfordrer 'kontrol over egne omgivelser'. Natvarmestuen tilbyder dog samtidig 'anerkendelse af ens tilstedeværelse', som kan ses i Jonas' beskrivelse af sammenhørigheden ved, at problemerne 'ligesom er fælles for os' på natvarmestuen. Det kan anskues som resultatet af en fortro- lighed med det kulturmønster, han indgår i. Her kender brugerne af natvarmestuen de relevanssystemer, der gør sig gældende, og som forener dem (Schutz 2005:186-87).

Det bør nævnes, at jeg med stor sandsynlighed har talt med netop de personer på natvarmestuen, som søger socialt samvær, idet de har haft lyst til at tale med mig. Det kan medføre, at fællesskabet på natvarmestuen fylder mere i mine informanters fortællinger, mens det for dem, der ikke søger fælles- skabet, kan være andre kvaliteter, som er betydningsfulde for deres brug af natvarmestuen. Af mine feltnoter fremgår det bl.a., at det ikke lykkes for mig at få en ung mand, Jannik, i tale, der under to af mine besøg fortæller, at han ikke har overskud til at tale lige den nat (Bilag 1:28).

9.2 Stenpladsens 'omsorgspersoner'

Ovenfor skildrede jeg Henriks oplevelse af 'hjem' på Stenpladsen. Udover Henrik taler jeg med Daniel og Karen, der bor på Stenpladsen.

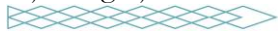
Daniel mener i tråd med Henrik, at Stenpladsen udgør en vigtig del af hans proces frem mod at bo i egen bolig:

"Vi er her, fordi vi har nogle problematikker, vi slås med. Mange af os kan ikke være i egen bolig med de problematikker, før vi har fået dem løst eller i hvert fald har fået dem bearbejdet. Der er det netop, at sådan nogle steder her... Jeg synes, det er sindssygt godt, at de er her, og man skal benytte sig af dem." (Bilag 4:8)

Daniel oplever ikke, at han ville kunne være i sin egen bolig med de, problematikker han 'slås med'. Han mener, at boformer netop eksisterer for at igangsætte bearbejdelsen af problematikkerne, der på sigt muliggør et liv i egen bolig, og han værdsætter den mulighed.

Daniel beskriver Stenpladsens personale som 'omsorgspersoner', som kan tilbyde den omsorg, han har svært ved at give sig selv: *"... man har sådan lidt, hvad kan man sige, nogle omsorgspersoner omkring sig.*

Fordi der er jo mange af os fra det her miljø her, jamen vi har jo ikke lært det der med at tage omsorg for os selv.” (Bilag 4:2).

At personalet på en positiv måde skiller sig ud, er også beboeren Karens oplevelse. Hun mener, at personalet skiller sig ud ved ikke at se ned på hjemløse (Bilag 14:4). Det fremhæver Henrik også, da han beskriver Stenpladsen som 'hjem': ”...*de [personalet] taler til en, sådan ”lige over” – eller hvad man skal sige – de taler ikke ned til en.” (Bilag 3:4).*

Både Daniel og Karen er i stofmisbrugsbehandling under deres ophold på boform. De beskriver, hvordan det er vigtigt for dem, at de har lov til at have deres misbrug der, hvor de bor (Bilag 4:6; Bilag 14:4). På den måde er der plads til at arbejde for at blive stoffri samtidig med, at tilbagefald kan ske inden for værelsernes og boformens trygge rammer.

For Daniel står opholdet på Stenpladsen i modsætning til tidligere ophold på andre boformer, hvor han skulle dele toilet og bad med andre, og han oplever at trives langt bedre, når han har mulighed for et privatliv (Bilag 4:1). Karen udtrykker også, at rammerne på boformen, hvor hun har eget bad og toilet får det til at føles som 'ens eget sted' (Bilag 14:4).

Oplevelsen af Stenpladsen kan med Philipsens terminologi være udtryk for 'anerkendelse af ens tilstedeværelse', 'fravær af stress' og 'muligheder for tilbagetrækning' (Philipsen 2013:298–303). Stenpladsen udgør hermed rum for en del komponenter for hjemfølelse for Henrik, Daniel og Karen. Det er dog ikke ensbetydende med, at alle boformer tilbyder dette. Således beskriver Henrik sit ophold på en anden boform, hvor han oplevede miljøet som værende utrygt og stressende (Bilag 3:2).

9.3 Hjem i egne rammer

I forrige kapitel beskrev jeg, hvordan en altan eller afdækket terrasse som 'plan B' har afgørende betydning for Henrik og Joes muligheder for at føle sig hjemme i egen bolig. Mine andre informanter har ligeledes ønsker til rammerne for et hjem, som hver især bygger på tidligere erfaringer, herunder særligt erfaringer med, hvad der *ikke* har fungeret for dem.

For Jensine, der nu bor i egen bolig, må hjemmet ikke blive for småt, da hun beskriver, hun bliver dårlig af at opholde sig i for små rum. Derudover var det pga. fysiske skavanker vigtigt for hende at få en bolig i stueetagen eller på første sal, et ønske hun ikke fik indfriet, da hun fik sin bolig. Hun oplever derfor, at hun bliver drænet for energi, når hun skal op ad trappen (Bilag 6:3,5). Dette eksempel på et dårligt match mellem borger og bolig genspejles i Højrrings undersøgelse, hvor hun vurderer, at en trappe op til boligen for nogle kan udgøre en uoverkommelig barriere for at skabe hjem (Højrring 2019:372).

Daniel ønsker at bo i 'en lille god etværelses', da han har det svært med at bo i noget, der føles for stort, særligt når han ikke prioriterer eller kan overkomme at få det møbleret. En umøbleret bolig er en af de ting, han nævner, som kan gøre en bolig uhjemlig (Bilag 4:3,9). Daniel har før boet i en større lejlighed, hvor han kun havde en luftmadras og et TV, og hvor han brugte lagner og håndklæder til at skærme mod solen (Bilag 4:10).

Anita er pga. et årelangt renovationsprojekt genhuset i en bolig, som hun virkelig ikke bryder sig om. Hun fortæller, at boligen ved indflytning var nusset og uhygiejnisk, og pga. fysiske begrænsninger har hun ikke kræfter til at gøre noget ved det. Højring skildrer, hvordan borgere kan føle en 'modstand fra boligen' (Højring 2019:372), hvilket jeg vurderer er tilfældet for Anita. Anita anser ikke sin nye bolig for et hjem, og hun fortæller mig: "*Jeg vil gerne dø, men ikke i det hul.*" (Bilag 1:34).

Højring konkluderer, at oplevelsen af at have en bolig, 'der virker', og som mennesker har lyst til at skabe hjem i, er afhængig af det rette match. Det er nødvendigt, at boligrelationen giver motivation og ikke truer ens mentale velbefindende. Hvis boligen ikke fungerer for borgeren, er der desværre ikke langt fra det uhjemlige til hjemløshed. Samtidig vurderer Højring, at tidligere mislykkede boligforhold kan udgøre en negativ erfaringsballast (Højring 2019:441,444).

Mine informanter udtrykker her specifikke, men umiddelbart rimelig enkle ønsker til deres bolig og fremhæver samtidig nogle forhold, der kan gøre det svært for dem at fungere i boligen. Daniel giver desuden udtryk for en forståelse af, at den første bolig ikke behøver være den perfekte bolig, der indfrier alle drømmene. Han fortæller, at han altid kan søge videre, hvis det første sted, han får, ikke tillader ham at have den kat, han drømmer om at få (Bilag 4:7; Bilag 3:6). Alligevel vurderer jeg i tråd med Højnings konklusion, at indfrielsen af ydmyge ønsker kan fremme forudsætningerne for et godt liv i egen bolig.

9.4 Hjem er at være 'ligeværdig med alle jer andre'

For en del af mine informanter knytter hjemfølelse i egen bolig sig til, at de føler sig ligeværdige.

Pia fortæller, at da hun flyttede fra boform i egen bolig, oplevede hun at blive mødt med fordomme fra naboer (Bilag 5:2). Det med at blive skelet til på baggrund af sociale problematikker er også noget, som Daniel kan genkende, og som fylder for ham:

"Det er en af de ting, jeg har kæmpet rigtig, rigtig meget med de sidste mange år med at få indset; at jeg er ligeværdig med andre. Fordi jeg har jo følt, at fordi jeg er misbruger og sådan noget, jamen så er jeg jo anderledes. Vi er jo dem, der bliver set ned på af fællesskabet, fordi vi er de socialt udsatte, men vi er jo ligeværdige med alle jer andre." (Bilag 4:3)

Når jeg spørger Daniel ind til, hvad følelsen af hjem er for ham, betoner han tryghed og gode naboer som et vigtigt fundament. Han vil ikke kræve, at naboerne nødvendigvis skal føre lange samtaler med ham: *"Bare det at man lige hilser pænt og kommer med et smil. Det er da hyggeligt nok, det er det da."* (Bilag 4:11). Både Karen og Asbjørn udtrykker, at det er svært at leve i et samfund, hvor folk ser ned på hjemløse (Bilag 14:3). Når jeg beder Asbjørn, der har været gadehjemløs i 30 år, tænke tilbage på, hvornår han sidst følte sig hjemme, nævner han, da han boede i en campingvogn i et lokalmiljø, hvor han blev 'accepteret' og 'taget godt imod' (Bilag 14:5).

Da jeg spørger Murtaza, hvad der kan gøre et hjem uhjemligt for ham, svarer han: *"Det ville gøre mig utryk, nogle der kigger skævt på mig: "Hvad fanden laver han?" Det ville få mit hjem til ikke at være et hjem."* (Bilag 7:3). Han finder det uhjemligt, når naboerne ikke opfører sig ordentligt over for ham. For Leif har naboernes ageren over for ham også en betydning for, om han kan lide at være hjemme. Han beskriver overfor mig, at han ikke føler sig velkommen og oplever, at naboerne er efter ham (Bilag 1:13). Højring finder ligeledes frem til, at naboskab har betydning for hjemligheden for hendes informanter, og med afsæt i forskningen beskriver hun, at naboskabspraksisser ofte har en større betydning, end beboerne umiddelbart antager (Højring 2019:354,398). Dette genspejles i mine informanters oplevelse af, at det at blive set skævt til blandt naboer kan have betydning for deres forhold til hjemmet, og at anerkendelse fra naboerne derimod kan bidrage til hjemfølelse.

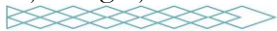
Karen og Daniel, der begge er i stofmisbrugsbehandling, fremhæver desuden, at nabolagenes miljø kan have afgørende betydning for mulighederne for at skabe et hjem efter deres ophold på boform. For dem er det vigtigt, at de får boliger i områder, der ikke er præget af misbrug (Bilag 4:5; Bilag 14:2). I tråd med dette konkluderer Stigaard, at den kommunale boliganvisning bør tage højde for, hvilket område, borgeren selv mener, vil kunne fordre en god base (Stigaard 2011:15,38).

9.5 '... jeg har aldrig været alene. Indtil jeg fik min lejlighed.'

Mine informanter giver på forskellig vis udtryk for, at det at føle sig hjemme for dem handler om at dele sit hjem med andre.

Efter et par måneder i egen bolig får Henrik sin hund, Lærke, på besøg. Han håber, han fremover kan beholde Lærke, da han kan mærke, at det er godt for sindet og holder ham i gang at have en at dele hverdagen med (Bilag 3:35). Flere af mine informanter fortæller, at de på sigt ønsker at dele deres hjem med et kæledyr (Bilag 4:7; Bilag 14:2,4). Udover ønsker om en firbenet sambo fremhæves andre relationer som medvirkende til hjemfølelse, mens isolation og ensomhed udfordrer denne.

Mulighederne for at kunne have et hjem sammen er dog for flere af mine informanter begrænsede. Henrik drømmer om på sigt at kunne dele sit hjem med en kæreste, men vejen dertil oplever han som

svær, da hans PTSD gør, at han hurtigt bliver stresset eller træt i selskab med andre. Det vil derfor kræve forståelse og rummelighed fra en kommende kærestes side, når Henrik har brug for at trække sig og måske 'forsvinde et par dage' (Bilag 3:25-26).

For Emil, som jeg møder på natvarmestuen, er hjem centreret omkring det at bo sammen med en anden. Da jeg spørger Emil om, hvad hjem er for ham, svarer han prompte, at det er et sted, hvor 'man kan slappe af sammen med en anden'. For ham behøver det ikke være en kæreste, det skal bare være en, man kan sidde sammen med, "*Ellers bliver det ensomt.*" (Bilag 1:16,17). Emil drømmer om at bo i bofællesskab.

Mens mine informanter Ivalu, Emil og Troels har måttet fravælge at bo sammen med deres partnere pga. misbrug, har Jensine oplevet at komme styrket ud af at leve sammen på trods af misbrug (Bilag 1:16, 27; Bilag 6:2-3). Hun og kæresten formåede at støtte hinanden i at stoppe med alkohol- og hashmisbrug. For Jensine er hjem et sted, hun kan dele med dem, hun holder af. Derfor har hun haft svært ved at skulle bo alene: "*... hele mit liv har jeg været med mennesker, og jeg har aldrig været alene. Indtil jeg fik min lejlighed. Åh, det føles som tomhed...*" (Bilag 6:3). For Pia er hjem både ramme om hendes liv alene og sammen med hendes børn, børnebørn, venner og SAND-fællesskabet (Bilag 5:1).

Igennem min empiriproduktion er jeg stødt på en del forældre, der ikke har kontakt med deres børn af forskellige årsager, eller som ikke bor sammen med deres hjemmeboende børn. Pia, Per, Jensine og Jonas fremhæver deres familie som fundament for deres hjemfølelse, og de har også haft og har tæt kontakt til deres familier. Henrik, Emil, Daniel og Troels, der har ingen eller sparsom kontakt med familien, ytrer ønsker om fælles hjem og en frygt for at blive ensomme og isolerede.

Schutz forklarer, at hvis der er en betydelig afstand fra menneskers centrum for den virksomme verden, dvs. punktet hvorfra de handler, og til den ønskede verden, er det svært at få succes med sin handling (Schutz 2005:103-4). Det kan forklare, hvordan mine informanter i højere grad fremhæver andre relationer som vigtige i et hjem. Henrik, Emil og Ib, der mistede kontakten til deres børn for lang tid siden, kan nok have svært ved at forestille sig et hjem, hvor børnene eller familien indgår. Henrik fortæller, at det særligt skyldes, at han ønsker at beskytte sin datter, indtil han 'har styr på sig selv' (Bilag 3:55).

9.6 'Et hjem er et sted, hvor man føler sig tryg'

Selvom Henrik beskriver, at det går 'op og ned' i hans hjemproces, fortæller han, at det går støt fremad: "*Jeg føler mere tryghed ved at være her og synes, når jeg kigger rundt, at jeg tænker, at jeg er hjemme.*" (Bilag 3:27). Henrik forbinder trygheden med, at han bor en lejlighed og et område, han godt kan lide, han har en god nabo, mennesker at snakke med og styr på økonomien.

Tryghed er et aspekt af hjemfølelse, som adskillige af mine informanter fremhæver. Det gør sig ligeledes gældende i Philipsens undersøgelse, hvor tryghed hører under 'kontrol over egne omgivelser' som en komponent for hjemfølelse (Philipsen 2013:300).

For Joe er hjem – i modsætning til skoven, hvor han levede før – et sted, hvor han er tryg, har ro, og: "... som er mit, og hvor jeg ikke skal bevæge mig hele tiden. Jeg skal ikke tænke på vejret, og hvor jeg kan have mine ting." (Bilag 11:2). Murtaza beskriver ligeledes, at hjem for ham er tryghed og eksemplificerer det med, at et hjem er et sted, hvor der ikke er nogen overraskelser. Han uddyber:

"Et hjem er et sted, hvor man føler sig tryk. Det er lige meget, hvordan hjemmet ser ud, når man åbner døren og lukker døren, så føler man sig hjemme. Så er man tilrettelagt. Lige så snart jeg kommer ind ad døren, kan jeg mærke det. Jeg ved, hvor mælken er, jeg ved, hvor jeg skal koge vandet, jeg ved, hvor jeg skal vaske mit tøj." (Bilag 7:2)

For Karen er et hjem et sted, hun selv kan bestemme over, og hvor omgangskredsen skal respektere, når hun ikke vil have besøg. Det med at have en udsigt til selvbestemmelse er en faktor, Stigaard fremhæver som betydningsfuld for, at hjemløse kommer ud af hjemløshed (Stigaard 2011:9). Karen har før oplevet utryghed i sit hjem, hvor hun blev udsat for vold, så for hende er målet, at hun får et hjem, hvor hun kan være tryk (Bilag 14:2). Otto, som jeg møder i gademiljøet, udtrykker på samme vis et behov for privatliv i eget hjem, som han er blevet særligt bevidst om, da han oplever det modsatte, nemlig ikke at få respekteret sine grænser (Bilag 1:35).

9.7 Sammenfatning

Der ses nogle fællestræk i mine informanternes udsagn omkring fællesskaber og omsorgens betydning for hjem. For nogle kan hjemmet i institution være det rette hjem for en periode, mens andre nyder de frie og trygge rammer, egen bolig kan udgøre. For de fleste af mine informanter handler hjemfølelse om anerkendelse og det at dele et hjem med hinanden. Der er en indbygget modsætning i de erfaringer, der opstilles. På den ene side ønskes et fælles hjem, men på den anden side nævner nogle af mine informanter andres tilstedeværelse som udslagsgivende for uro eller utryghed.

---

10. Støtte til etablering af hjem

Dette kapitel vil tage udgangspunkt i Henriks erfaringer med boligsocial støtte og flette disse erfaringer med perspektiver fra mine fagprofessionelle informanter, Gry, Ea, Kim og Fie.

Derudover vil kapitlet sammenfatte ønsker til støtte i eget hjem, sådan som de beskrives fra et brugerperspektiv, undervejs suppleret med perspektiver fra aktører fra civilsamfundet. Her vil mine fagprofessionelle informanter indgå for at give indblik i betingelserne for det sociale arbejde. Undervejs vil jeg inddrage relevant forskning. Kapitlet vil først give indblik i potentielle 'borgerskadelige handlinger' (jævnfør afsnit 6.3) og deres konsekvenser for Henriks proces i eget hjem. Sidst skildres den boligsociale støttes position overfor borgeren og rolle ift. praktisk hjælp.

10.1 'Kastebold i systemet'

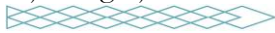
Dette afsnit vil skitsere udfordringer i mødet mellem hjemløse og fagprofessionelle. I et underafsnit vurderes disse udfordrings betydning for etablering af hjem.

Henriks bostøtteforløb er de første to måneder af hans tilværelse i egen bolig ustabil og præget af udskiftning af bostøtter. Det frustrerer Henrik, at han gang på gang må forklare sin situation til en ny fagprofessionel. Da en af hans nye bostøtter starter med at stille Henrik et spørgsmål, der afslører, at hun ikke har læst op på hans sag, siger Henrik fra: *"Jeg siger til hende: Jeg er rigtig ked af, at det skal gå ud over dig, men det her er lige præcis det, jeg ikke orker. Jeg bliver svær at have med at gøre."* (Bilag 3:21).

Da Henrik står overfor den tredje bostøttemedarbejder inden for seks uger, begynder han at miste tiltroen til bostøtteforløbet i det hele taget: *"Jeg er ikke overrasket. Jeg tager det sådan, det er vel kommunen. Det er sådan noget, jeg har hørt fra andre af, hvor jeg har tænkt: "Ej, okay!"*" (Bilag 3:31).

Henrik fortæller, at forklaringen på skiftet i bostøttemedarbejdere er omstrukturering, men forklaringen øger kun Henriks frustration over systemet. Henrik understreger, at han bestemt vil give sin nye (og tredje) bostøtte et forsøg, men hvis bostøttesituationen bliver ved med at være ustabil, så 'lukker han den': *"... hvis de skal i gang med sådan noget, så er det bedre, de sparer kræfterne. Hvis det skader mere, end det gavner."* (Bilag 3:31-32,42). For Henrik er ingen bostøtte bedre end et ustabil bostøtteforløb.

Værdien af et stabilt forløb med en fast SKP tilknyttet ses i Gry's (SKP) beskrivelse af sin relation til Joe, der pga. sin psykiske sygdom, paranoid skizofreni, ikke ville have hjælp af det etablerede system. Gry var i tre år opsøgende på ham, før Joe en dag henvendte sig og bad om hjælp. Indtil da havde han ikke villet tale med nogen fra kommunen. Gry fortæller om, hvordan hun arbejdede med at opbygge tillid over tre år:

"I de tre år hvor jeg opsøgte ham, der kunne jeg finde ham, gå forbi ham, uden at hilse uden at noget. Bare gå forbi ham. Måske øjenkontakt. Nogle gange et lille hej. Nogle gange har jeg også talt med ham [...] og ellers så kunne der gå en måned igen, hvor jeg bare gik forbi ham."
(Bilag 11:3).

Gry påpeger, at det kræver tid at opbygge den tillid, der giver borgeren mod på at tage imod hjælpen. Her mener hun, at kommunen kan blive bedre til at blive ved og følge borgerne ikke blot til dørs, men også efter de er kommet i egen bolig (Bilag 11:3).

Eksemplet med Joe viser vigtigheden i tillidsopbygning, der på sigt kan hjælpe borgeren til at etablere hjem i egen bolig, hvis de fagprofessionelle vel at mærke har rammerne til at yde en stabil og tålmodig indsats. Henriks proces viser, hvordan ustabilitet i forløbet kan give udfordringer.

Mine informanter – hjemløse såvel som fagprofessionelle – fremhæver desuden vigtigheden af 'det rigtige match' mellem hjemløse og deres bostøtte. Kim, Fie (CTI'ere) og Gry (SKP) udtrykker, at de 'bytter' borgere, hvis en relation er gået i hårdknude, eller de vurderer deres kollega bedre egnet til at hjælpe (Bilag 1:35-36, Bilag 11:4; Bilag 13:3). Gry italesætter her, hvordan 'kemi' og følelser af 'tryghed' og 'tillid' ikke kan 'påduddes' borgeren, hun står overfor (Bilag 11:4). Her kan det blive nødvendigt at sadle om, således borgeren får mulighed for at få hjælp af en anden.

For Henrik fortsætter oplevelsen af et ustabil og til tider uhjælpe system. Da han på et tidspunkt beder om at få oplyst navnet på sin sagsbehandler, oplever han at blive sendt rundt i systemet, uden at nogen kan svare på, hvem der er hans sagsbehandler:

"Amanda, jeg sidder her med en A3-blok fyldt med navne på mennesker, jeg er blevet bedt om at ringe op for at få oplyst, hvem der er min sagsbehandler. Ingen kan give mig et svar. Jeg er bare en kastebold i systemet. Det er sådan, systemet fungerer. Gud, hvor er jeg dum, at jeg troede på det." (Bilag 3:16)

Henrik beskrev allerede første gang, vi talte sammen, at hans tillid til systemet var begrænset, og at han prøvede ikke at have nogen forventninger (Bilag 3:6). Alligevel oplever Henrik sig modarbejdet i en grad, der øger hans manglende tillid til kommunen.

Det med som borger at føle sig som en 'kastebold' i systemet kan ud fra Macs begreb om 'borgerskadelige handlinger' anskues som konsekvenserne af 'egoistiske borgerskadelige handlinger'; egoistiske i den forstand, at den fagprofessionelle kan være underlagt tids- og ressourcemangel, som fører til, at vedkommende sender borgeren videre uden at tage ansvar for den enkelte henvendelse. Hvorvidt den borgerskadelige handling i Macs terminologi også er 'tankeløs' ved, at nogle af de fagprofessionelle på Henriks A3-blok ikke nødvendigvis har socialfaglig baggrund og dermed er en del af den 'deprofessionalisering', som Mac italesætter, er uvist (Mac 2019:110-12).

Lige såvel som 'systemet' opleves som en barriere for Henrik, kan det være en barriere for de fagprofessionelle, der skal yde individuel støtte i et system med faste rammer. Mik-Meyer afdækker i sin undersøgelse, hvordan presset på arbejdsbetingelser i det kommunale arbejde med udsatte borgere kan føre til et ønske om 'lette sager', hvor de mere besværlige sager skubbes væk (Mik-Meyer 2018:94-95). Presset består ifølge Mik-Meyer af et misforhold mellem kommunale prædefinerende løsningsmodeller og borgernes individuelle problemkomplekser (Mik-Meyer 2018:102). I dette lys kan de 'egoistiske borgerskadelige handlinger' ses som en form for afmagt.

Henrik fortæller, at hans bostøtte en dag over for ham giver udtryk for at opleve systemet som 'tungt at danse med' (Bilag 3:42). Gry (SKP) oplever ligeledes, at systemet kan være 'tungt', og hun efterspørger muligheder for mere enkle processer, som kan imødekomme de borgere, der kan være skeptiske over for papirer, visitation og handleplaner, og som derfor afviser hjælpen (Bilag 11:3-4). Ea (SKP) efterspørger muligheder for en højere grad af helhedsorientering i sit arbejde og tilføjer: "*... jeg er jo også opdraget med det, jeg er jo uddannet socialrådgiver, så det er helhedsorienteret tænkning.*" (Bilag 12:6). Udsagnene indikerer det krydspres, fagprofessionelle kan opleve, når deres professionelle identitet eller deres faglige vurdering presses af ydre rammer (Dahl 2015:120-23). Ifølge Mik-Meyer kan fagprofessionelles arbejde være en moralsk kamp mellem at imødekomme borgerens behov og samtidig skulle operere under nogle begrænsede økonomiske rammer (Mik-Meyer 2018:79,83).

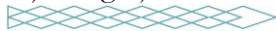
10.1.1 'Jeg får lyst til at forsvinde fra det hele'

Dette afsnit vil skitsere nogle af de konsekvenser, de ovenfor nævnte 'borgerskadelige handlinger' kan have for Henriks relation til sit hjem.

Efter Henriks forgæves forsøg på at finde frem til sin sagsbehandler, hvor han oplever sig selv om 'kastebold i systemet', skriver han en SMS til mig om, at "*Hele det der hjemkoncept er ved at tage en drejning...*" (Bilag 1:37). Her er Henrik virkelig i tvivl om, hvorvidt han kan blive i sin bolig, eller om han skal forlade den og 'melde pas på systemet' (Bilag 3:16-17).

Henrik ender med at blive i sin bolig og give 'systemet' en chance mere, men efter to måneders ustabil bostøtteforløb beskriver han, at han helt har mistet tilliden til sine bostøtter (Bilag 3:49). Henrik går med overvejelser omkring at takke nej til tilbuddet om bostøtte, da han oplever, det er mere til skade end til gavn for ham (Bilag 3:46-47). Henrik fortæller, at med hans sygdom PTSD fylder frustrationerne over den dårlige kommunikation for meget for ham i hverdagen: "*Det betyder, jeg har sværere ved at fungere i mit hjem; Jeg har svært ved at sove, gøre rent, det er alt. Det er det, der sker, når jeg bliver stresset. Jeg får lyst til at forsvinde fra det hele. Det er helt lavpraktisk sådan, at det fungerer.*" (Bilag 3:47-48).

10.2 Barrierer for hjælp med 'det indre kaos'

Henrik fremhæver som nævnt ovenfor 'det indre hjem' som afgørende for sin hjemfølelse. Han fortæller i samme ombæring, at han oplever, samfundet underprioriterer det mentale helbred, og han har oplevet adskillige barrierer for at få hjælp til 'det indre kaos'. Det gælder bl.a. begrænset mulighed for psykiatrisk indlæggelse, opfordring til medicinering fremfor behandling og en bekymrende lang ventetid på behandling hos Center for Seksuelt Misbrugte på 2,5-3 år (CSM: Syd, u.år.; Bilag 3:3,13,38). Højring fremhæver sammenhængen mellem det fysiske og psykiske i at have en bolig. Ifølge Højring viser forskningen, at "*Det at kunne mærke sig selv er [...] forudsætningen for at kunne indgå relationer til det sted, man bor og ultimativt at kunne skabe hjem.*" (Højring 2019:391). Dette genspejles i den danske Housing First-guide, der understreger vigtigheden af adgang til psykiatrisk og psykologfaglig behandling i en Housing First-indsats (Pleace og FEANTSA 2019:43).

Henrik kritiserer desuden over for mig, at der er ringe forståelse for og derfor manglende rumlighed i forhold til samtidigt brug af euforiserende stoffer – hvis muligt i samråd med læger - under behandling, der for ham er en nødvendighed for at fungere i hverdagen (Bilag 3:8,56).

Ivalu, som jeg møder på natvarmestuen, kæmper ligesom Henrik med senfølger fra seksuelle overgreb. Hun fortæller, at hun er blevet sendt frem og tilbage mellem psykiatri og misbrugsbehandling, så hun nu helt har opgivet at få hjælp til nogen af delene (Bilag 1:27).

Både Kim og Fie (CTI-bostøtter) samt Projekt Husvild kritiserer, at psykiatrien påkræver misbrugsstop, inden der er mulighed for psykiatrisk udredning (Bilag 1:35, Bilag 13:1; Bilag 8:1-2).

Problematikken med manglende samspil mellem psykiatri og misbrugsbehandling bekræftes af Analyse & Tals undersøgelse *Benspænd og god praksis i arbejdet med hjemløse borgere*, den nyere afdækning af *Socialt udsattes møde med sundhedsvæsenet* samt af Mik-Meyer (Mik-Meyer 2018:119; Pedersen 2018:12-13; Wingender og m.fl. 2019:29). Mik-Meyer skildrer, at misbrugsbehandling og psykiatri foretrækker kun at arbejde med ét problem ad gangen, selvom det fra borgerens perspektiv "... ikke giver meget mening af behandle problemet på to forskellige adresser og i to fagtraditioner, der ikke har for vane at tale sammen." (Mik-Meyer 2018:198). Problemet kan også betegnes som en følge af siloisering i form af det manglende samspil mellem forskellige offentlige områder. Siloisering er en organiseringsform, der forsøger at tøjle 'vilde problemer' med simplificerede løsninger (Dahl 2015:118). Det er en problematik Housing First-tilgangen forsøger at komme til livs. I den danske Housing First-guide understreges det, at det er afgørende for implementeringen af Housing First, at der er et velkørende samarbejde mellem de forskellige forvaltningsområder, lokale aktører og civilsamfundet (Pleace og FEANTSA 2019:8,15-18).

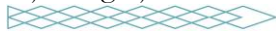
Misbruget er ikke kun benspænd for psykiatrisk behandling. Ifølge en af deltagerne i min workshop med SAND har misbruget i sig selv lige så stor indvirkning på 'det indre hjem'. Han mener, at udfordringer forbundet med at være i et hjem, blot vil give sig udslag i et øget misbrug og ultimativt problemer med at fastholde sin bolig, hvilket mine informanter Mikkel og Jonas også giver udtryk for (Bilag 22: 2; Bilag 1:18,29,32).

Ifølge den nationale kortlægning af hjemløshed for 2019 har omtrent 59% af hjemløsegruppen en psykisk sygdom, mens 66% har et misbrug, og 38% har både en psykisk sygdom og et misbrug (Benjaminsen 2019:65–68). Der er hermed risiko for, at en betydelig andel hjemløse kan opleve lignende kampe med systemet som dem, jeg har beskrevet her, hvilket i sidste ende kan udfordre deres mulighed for at skabe og opnå hjemfølelse.

10.3 Hvordan tingene hænger sammen i 'den verden'

Henrik efterspørger brug af mentorordninger til støtte i eget hjem (Bilag 3:8,14). Hans frustration over 'standardsvar' fra bostøtter, som, han oplever, som 'langt fra sin virkelighed', får ham til at ytre dette ønske. Han uddyber, at det ofte kræver erfaringer med at være udsat for at vide, hvordan tingene hænger sammen i 'den verden' (Bilag 3:14-15). Derfor mener han, det er afgørende, at dem, der hjælper hjemløse i deres overgang fra hjemløs til hjem – fagprofessionelle såvel som frivillige eller lønnede mentorer – formår at 'tale samme sprog' som dem, de forsøger at hjælpe (Bilag 3:15). Ud fra Schutz' begreb om kulturmønstre kan Henriks sondring mellem *den* og en *anden* verden ses som en opfordring til, at den fagprofessionelle er sig bevidst om sin position i hjemløse-kulturmønstret som fremmed. Det betyder, at vedkommende for at orientere sig må kende til sit eget ståsted og erkende sin manglende position – og hermed sin fremmedhed – over for kulturen (Schutz 2005:192). Her har den erfarne mentor et andet udgangspunkt, idet vedkommende allerede er i besiddelse af en pålidelig orienteringsmodel for sine handlinger i miljøet og hermed nemmere kan handle og forandre i miljøet. Det kan udgøre en del af forklaringen på SAND og Projekt Husvilds særlige evne og rolle i arbejdet med hjemløse.

Som fremmed over for hjemløse-kulturmønstret har den fagprofessionelle samtidig en magtposition og kan foretage beslutninger med afgørende betydning for borgernes liv. Vejen frem mod at forstå kulturmønstret og foretage informerede beslutninger kan i den forbindelse være gennem reel borgerinddragelse, hvor den fagprofessionelle ikke blot konsulterer (Arnstein 2019:26), men deler sin magt med en eventuel mentor og især med borgeren selv. I tråd med dette lægger Gry (SKP) vægt på, at hendes arbejde skal ske ud fra borgerens egne ønsker, uanset hvor ukonventionelle disse er. Hun beskriver det som et vilkår i dagligdagen at reflektere over, hvornår ens egne værdier karambolerer med borgerens selvbestemmelse (Bilag 11:4).

10.4 'Nu er jeg ikke så god til det med breve'

Mine informanter udtrykker forskellige behov for støtte til praktiske gøremål i hverdagen, som jeg i dette afsnit vil skitsere.

Som nævnt ovenfor har Henrik en opmærksomhed på, at hans indre 'kaos' ikke bliver til kaos i det ydre, hvilket er noget, han ytrer behov for hjælp til fra sin bostøtte (Bilag 3:3, 8). For Leif, Troels, Jensine og Murtaza kan det ligeledes gøre deres hjem helt uoverskueligt, hvis tingene hober sig op og støver til. De beskriver, at det kan føre til, at de ikke kan overskue at være hjemme (Bilag 1:14-15,23-24; Bilag 6:3; Bilag 7:3). Derudover nævner mine informanter ønsker om hjælp til økonomi og etablering, som skildres i det følgende.

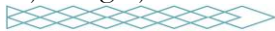
10.4.1 'At prøve at tænke over økonomi og sådan nogle ting'

For Henriks vedkommende er det vigtigt, at bostøtten hjælper ham med at holde styr på økonomien, hvilket, han adskillige gange fremhæver, har afgørende betydning for hans overskud til at forholde sig til alt det andet, der relaterer sig til 'projektet hjem'. Det udgør for Henrik både en motiverende faktor og mindsker stress i hverdagen (Bilag 3: 6, 28, 30).

Ea (SKP) anbefaler i de fleste sager, at borgeren får en administrationsaftale med kommunen, hvor kommunen sørger for, at de boligbevarende udgifter bliver betalt, før borgeren får sin ydelse (Bilag 12:4). Mik-Meyer italesætter, hvordan administrationsaftaler 'ikke er lige til', fordi nogle fagprofessionelle er bekymrede for at umyndiggøre borgerne, og fordi aftalerne kræver dokumentation for borgerens manglende evne til at forvalte sin økonomi, som kan være svær at fremskaffe (Mik-Meyer 2018:55). Ea tilføjer, at administrationsaftaler udgør et omstændeligt manuelt arbejde for kommunen (Bilag 12:4). For Henrik er det afgørende for hans liv i egen bolig, at der er fuldstændig styr på økonomien, og han værdsætter sin administrationsaftale, som han har måttet kæmpe for at få tildelt (Bilag 3:57). Daniel vil også gerne have en administrationsaftale, når han skal flytte i egen bolig, så han derved sikrer sig, at huslejen ikke går til misbrug (Bilag 4:10). I relation til dette fremhæver Stigaard administrationsaftaler som en af de fem faktorer, der sikrer fastholdelse i egen bolig (Stigaard 2011:11,44,49).

10.4.2 Etableringsydelse og flyttehjælp

For Henrik betyder det meget, at han kan få lov til at bringe møbler og genstande ind i sit hjem i et roligt tempo. Han fortæller, at han på forhånd var klar over, at boligen ikke skulle fyldes op 'som et hjem' fra starten, og at beslutningen 'holder stik' (Bilag 3:29). Henrik oplevede, allerede inden han fik en bolig, at

blive stresset af fagprofessionelle på boformer og i kommunen, fordi de gik for stærkt frem med deres forventninger til, hvad der skal være i et hjem. Her måtte han sige fra (Bilag 3:30-31).

For Joe har det også været vigtigt med en gradvis indretning. Han har været utrolig omhyggelig omkring sine beslutninger om, hvad der skulle være i hans hjem (Bilag 11:1-2). I modsætning til Henrik og Joe, kunne det for Pia fra SAND næsten ikke gå hurtigt nok med at fylde sit hjem med genstande, efter hun fik sin egen bolig, hvilket, hun beskriver, var vigtigt for hendes hjemfølelse (Bilag 5:1-3).

Henrik og Joes tilgang til etableringen kan anskues at være som 'fremmede', der med omhyggelighed må opbygge deres hjem på ukendt grund, mens Pias etablering kan være udtryk for 'den hjemvendte', for hvem hjemmet bliver en genoprettelsesproces (Schutz 2005:188-203).

Mine informanternes forskellige behov for indhold i boligen og tempo for etablering udgør i øvrigt med Philipsens terminologi forskellige måder at præge sine omgivelser på samtidig med at bevare kontrollen over egne omgivelser i tilegnelsen af hjemfølelse (Philipsen 2013:296-300).

Projekt Husvild understreger over for mig vigtigheden af, at borgerne fra start får en etableringsydelse, således de ikke skal skabe deres liv i en 'tom skal' (Bilag 8:1). De kritiserer, at kommunerne forventer, at borgere skal spare op, mens de bor på gaden eller på boformer (Bilag 8:1; Mik-Meyer 2018:42,209; Wingender og m.fl. 2019:14).

Ifølge Ea (SKP) er midlerne til etableringsydelse mindre, end de før har været, hvilket kan besværliggøre arbejdet med at sørge for inventar til egen bolig. Hun betegner etableringsprocessen som "... *noget af et puslespil.*" (Bilag 12:2).

10.5 Sammenfatning

Kapitlet giver indblik i, hvordan et bostøtteforløb som Henriks er begrænset af systemiske rammer, der kan føre til 'borgerskadelige handlinger' og ultimativt udfordre etableringen af hjem. Det ses samtidig, hvordan bostøtteforløb fungerer, når der er tid til længerevarende tillidsopbygning, og hvordan det er vigtigt som fagprofessionel at være sig bevidst om sin position som af 'den anden verden'. Her ses muligheder i at arbejde borgerinddragende samt bistå borgeren i praktiske forhold, som ifølge informanterne i dette projekt har betydning for udgangspunktet for at etablere hjem.

---

11. Diskussion af nærhed i forskning

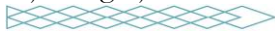

Dette kapitel vil diskutere min metodiske tilgangs betydning for undersøgelsens resultater.

11.1 'Det kommer af at være et menneske midt i alt det der formelle'

For at kunne åbne op for en dybdegående forståelse for Henriks hjemskabelsesproces har jeg i tråd med min etnografiske tilgang fundet det nødvendigt og berigende for projektet at følge hans proces tæt i en længere periode. Som Liebling beskriver det, benytter jeg mig selv 'fuldt ud' i mit projektarbejde gennem åbenhed, sympati og nærvær. Dette, argumenterer Liebling for, har en positiv indvirkning på forskningen: "*The more affective the research, in terms of shared feelings and experiences, the better the fieldwork gets done on the whole.*" (Liebling 2001:475).

Det har været en omstændelig proces for os begge. Henrik har åbnet op omkring aspekter af livet, som han har haft svært ved at tale om, men som han generøst har beskrevet og reflekteret over alligevel. Han har givet plads til min tilstedeværelse, selv når jeg nogle gange kunne blive en evig påmindelse om alt det, der er svært ved bolig, hjem og boligsocial støtte. For mit vedkommende har processen været udfordrende, når jeg har været bekymret for Henrik i dage, hvor han har været dårlig, svær at komme i kontakt med (Bilag 1:37-38), eller de adskillige gange hvor jeg slet og ret er blevet "ramt" af afmagt over den urimelige og frustrerende situation Henrik – såvel som en del af mine andre informanter – befinder sig i. Min videnskabelige erkendelsesproces bygger på at indleve mig for at begribe mening og betydning. Warming skriver om balancen mellem nærhed og distance i forskning, at der er fortalere og kritikere af begge positioner. Kritikere argumenterer for, at nærhed kan føre til, at forskeren ukritisk overtager sine informanters perspektiv, og at observationen bør afsluttes, hvis dette opleves (Warming 2007:324). Den faldgrube har jeg med sikkerhed befundet mig i under min indlevelselsesproces i telefonen med Henrik eller på natvarmestuen med Jonas, Emil og alle de andre. Det har dog ikke ført til, at jeg har stoppet observationen. Warming citerer Pierre Bourdieu for at understrege, hvordan forskeren med nærhed kan sikre, ikke at "... *anbringe sin egen skolastiske anskuelse i hovedet på de agenter, han analyserer.*" (Bourdieu citeret i Warming 2007:324). Min position i hjemløsemiljøet har været som Schutz' konstruktion af 'den fremmede' på ukendt grund, samtidig med at min ambition har været at formidle et udsnit af 'virkeligheden' blandt denne gruppe, hvori jeg netop har været fremmed. Fremmedheden har ikke kun eksisteret ved, at jeg hverken har erfaring med at leve i hjemløshed eller have et modsætningsfyldt forhold til hjem, men også ved at min forforståelse mestendels bygger på mit arbejde med området på styrelsesniveau. Bevidstheden om mit eget relevanssystems utilstrækkelighed

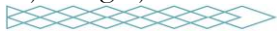
i begrielsen af, hvordan hjem opleves af hjemløse, har ført til, at jeg har prioriteret tid og brugen af mig selv 'fuldt ud', så jeg kunne komme i nærhed af at forstå fænomenet. Det har ikke kun handlet om en forandring af mit relevanssystem, det har også handlet om at gøre mig fortjent til mine informaners tillid til at kunne åbne op omkring et emne, der kan være svært at tale om. Denne position har jeg diskuteret med Henrik, som mener, det har været afgørende for hans tillid til mig, at jeg for ham har været " ... *et menneske midt i alt det der formelle.*" (Bilag 3: 53).

I tråd med Warming mener jeg ikke, at nærhed udelukker, at forskeren efterfølgende kan være distanceret (Warming 2007:324), eller nok mere rammende *kritisk* overfor sin tilgang og undersøgelsens forklaringskraft. I min rolle som specialeskriver har jeg undervejs måttet reflektere over, hvordan mine informaners perspektiver er producerede i en situeret kontekst. Ved at lade Henriks fortælling fylde er der risiko for at lade det unikke overskygge min fremstilling af problemfeltet. Her har inddragelsen af mine andre informanter hjulpet mig til at anskueliggøre det eksemplariske i informanternes relationer til hjem, men også at give indblik i mangfoldigheden af oplevelser, som understreger behovet for komplekse interventioner med udgangspunkt i borgerne selv.

11.2 'Jeg føler ofte det her med, at man har slet ikke lyttet til mig'

I min repræsentation af mine informaners fortællinger har det været mig magtpåliggende at yde mine informaners tillid retfærdighed. Madison skriver om etnografens ansvar i formidlingen: "*Representation has consequences: How people are represented is how they are treated...*" (Madison 2005:4). Samtidig har jeg haft en opmærksomhed på, så vidt det var muligt, at skabe adækvate konstruktioner af den sociale verden, som Schutz foreskriver det (Schutz 2005:73-74). Af disse årsager var det vigtigt for mig at gennemgå min formidling af Henrik *med* ham, ligesom det også var betydningsfuldt for ham at vide, at han ikke var blevet misforstået. Særligt fordi det at blive misforstået er en gennemgående oplevelse for Henriks møde med systemet: "*Jeg føler ofte det her med, at man har slet ikke lyttet til mig.*" (Bilag 3: 53). Her var det vigtigt for mig, at projektet ikke skulle udgøre endnu en misforståelse.

Det er en åbenlys begrænsning, at jeg ikke har fulgt mine andre informanter så tæt, som tilfældet har været med Henrik. Det er et vilkår for min repræsentation, at der er en betydelig spredning i, hvor længe eller af hvor mange omgange jeg har talt med mine informanter, som det fremgår i min oversigt over empirien (Bilag 19). Det betyder, at jeg i min subjektive fortolkning af min empiri har måttet være ekstra påpasselig. Nogle af mine informanter har jeg valgt ikke at inddrage i specialet, fordi jeg har vurderet, at jeg ikke har fået en tilstrækkelig indgående viden om deres oplevelser til at kunne repræsentere dem. Graden af 'tilstrækkelighed' kan naturligvis være svær at vurdere, men i min tilgang tager vurderingen

afsæt i min bestræbelse på reel brugerinddragelse i mit projekt. Her har jeg vægtet de dybdegående fortællinger, hvor jeg har tildelt mine informanter indflydelse på min fremgangsmåde og deres repræsentation, fremfor de informanter jeg af forskellige grunde blot har 'konsulteret' (Arnstein 2019:28).

11.3 Sammenfatning

I dette kapitel reflekterer jeg over, hvordan nærhed i min tilgang til feltet har været afgørende for at give et dybdegående indblik i mine informanternes forhold til hjem. Af denne grund er det projektets vilkår, at nogle informanternes hjemfølelse ikke er lige så dybdegående beskrevet, og at undersøgelsen ikke kun er nuanceret i sin skildring af hjem, men også i sin grad af begribelse af fænomenet fra informant til informant.

---

12. Diskussion af hjem som interventionsfelt

I dette kapitel diskuteres problemfeltet hjem sat i relation til Housing Firsts implementering og samfundet som helhed. Kapitlet vil løbende trække på Schutz' og Arnsteins begreber samt anden relevant forskning.

12.1 Housing First som 'katalog'

Indledningsvis i projektet skitserede jeg Housing First-tilgangen og dens implementering i danske kommuner. Som Benjaminsens evaluering viser, er der dog barrierer for tilgangens fodfæste i dansk kontekst (Benjaminsen m.fl. 2017), hvilket er relevant at behandle for at anskueliggøre barrierer for etablering af hjem på et samfundsniveau.

Winther og Nilsen understreger, at gennemslagskraften af en politisk indgriben er mindst lige så afhængig af implementeringen som af designet (Winther og Lehmann Nielsen 2008:15). Forfatterne opstiller fra et politologisk perspektiv nogle variable, der kan bruges som analytisk redskab til at svare på, hvorfor og hvordan nogle implementeringer lykkes, eller hvad der går galt. Disse variable er politik-designet, den organisatoriske og interorganisatoriske adfærd over for implementeringen, ledelse, frontpersonale, implementeringens endelige målgruppe, den lokale kontekst samt de økonomiske og politiske omgivelser, implementeringen finder sted i (Winther og Lehmann Nielsen 2008:19–21). Ifølge mine informanternes udsagn kan udfordringerne med implementeringen af Housing First tilskrives problemer inden for en del af disse variable.

Maria Nagel fra SAND og Svendborg Kommunes Udsatteråd har undervist fagprofessionelle i CTI fra et brugerperspektiv. Hun bifalder Housing Firsts opgør med trappetrinsmodellen. Hun mener dog, at den "paraply" af bostøttemetoder, der efter Hjemløsestrategiens intention skal folde sig ud, når hjemløse skal hjælpes i egen bolig, endnu ikke er implementeret:

"Det er jo brandærgeligt, for CTI'en kan ikke bære hjemløsestrategien alene. Man skal have hele pakken med. Det er jo så der, hvor jeg har set er skred, desværre [...] Man har lagt det ud som et katalog, og så har kommunerne kunne vælge, hvad de ville bruge af det." (Bilag 8:1).

Projekt Husvild påpeger ligeledes, at Housing First er et virkelig godt koncept, men at det er problematisk, når kommunerne kun benytter dele af konceptet (Bilag 9:1). Heinz Wolf mener ikke, han har set bostøttemetoderne rendyrket nogen steder og påpeger, at en CTI i én kommune kan være noget

helt andet i en anden kommune (Bilag 10:4). At sociale indsatser også skal tilpasses de områder, de implementeres i, afviser Wolf ikke, men det er hans opfattelse, at når sociale indsatser tilpasses, er det sjældent til 'den tykke side', i den forstand at tilpasningen primært sker, når indsatsen kan gøres billigere (Bilag 10:4).

Nagel mener i tråd med Wolf, at populariteten af CTI knytter sig til, at den er den korteste og mindst bekostelige bostøttemetode (Bilag 8:1). CTI-støtten var 'fantastisk' til at støtte Nagel i hendes behov, dengang hun skulle flytte fra boform i egen bolig, men hun påpeger, at CTI er for de ressourcestærke af de svageste og derfor ikke er tilstrækkelig til at hjælpe borgere med mere komplekse problemstillinger (Bilag 8:2). Det er da også både Benjaminsens anbefaling samt anbefalingen i *Hjemløsebarometeret* fra KRAKA og Hjem til Alle alliancen, at den mest massive bostøttemetode ACT implementeres bredere i Danmark (Benjaminsen, 2019; Kraka 2018:6).

Benyttes Winther og Lehmann Nielsens variable for implementering italesætter mine informanter former for økonomiske barrierer, og Nagel nævner en barriere ift. målgruppen, idet hun mener, udbredelsen af Housing First ikke tilgodeser alle målgrupper inden for hjemløshed. Mik-Meyer påviser i sin undersøgelse af dilemmaer i praksis, at det kommunale system er indrettet til de ressourcestærke borgere: "... kommunens ressourcestærke "borgerfigur" adskiller sig væsentligt fra klienterne, som de ansatte møder i de konkrete behandlingsinstitutioner." (Mik-Meyer 2018:210). Det kan overvejes, om implementeringen af Housing First taler sig ind i denne idealisering af borgerens ressourcer.

På St. Dannesbo har bostøtterne Kim og Fie de sidste 10 år haft succes med efterforsorg, som de kalder CTI, men som adskiller sig fra den egentlige bostøttemetode: "... hvis det skal give mening, er vi også nødt til at sprænge rammerne og gøre det ud fra borgernes perspektiv. Det er sådan set, det vi gør, og det er også derfor, tror jeg, at det lykkes for os." (Bilag 13:1). De tre tidsfaser i CTI'en, der angiver intensiteten af støtten, giver ikke mening for Kim, når han fx arbejder med borgere, der har et misbrug: "... tit der går der lige 14 dage, så er de væk i en måned, vi kan ikke finde dem nogen steder. Det var der, hvor jeg skulle være mest intensiv, og jeg kan ikke finde dem, vel?" (Bilag 13:3). Her kunne det overvejes, om den "modificerede" CTI, Kim beskriver, netop illustrerer behovet for de mere intensive bostøttemetoder, ICM og ACT, som ikke i samme grad er udbredt.

Kims udsagn vidner om en uoverensstemmelse mellem politiske målsætninger og den oplevede praksis hos frontpersonalet, som ifølge Winther og Lehmann Nielsen ligeledes kan være afgørende for implementering.

Benjaminsen vurderer, som nævnt før, at den danske implementering har en høj grad af fidelitet ift. Housing First, men at de manglende boliger udgør en barriere (Benjaminsen og m.fl. 2017:22-25).

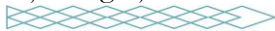
Adgangen til boligmarkedet for hjemløse, der vil flytte i egen bolig, er ifølge Højring tiltagende begrænset samtidig med, at boligen i stigende grad er i fokus i socialpolitik og socialfaglige indsatser mod hjemløshed (Højring 2019:30–31). Mik-Meyer beskriver, hvordan denne situation placerer den fagprofessionelle i et dilemma, som består ved: "... *formelt at have et boligcentreret arbejdsfokus, men reelt at arbejde i en boligløs virkelighed.*" (Mik-Meyer 2018:54).

12.2 Brugerinddragende etablering af hjem

I Projekt UDENFORs "En pamflet om hjemløshed" fra 2013 kritiserer Preben Brandt Hjemløsestrategiens manglende brugerinddragelse: "*Det burde være en almen erkendelse, at for at hjælpe et andet menneske må man først forsøge at forstå ham eller hende og grundlæggende vide, at man selv, sat over for den anden, er den mest uvidende.*" (Brandt og m.fl. 2013:6). Han mener samtidig, at Hjemløsestrategien har manglet inddragelse af forskning og civilsamfundet. Brandts kritik kan ses som en problematisering af strategiens top-down-orientering (Krogstrup 2016:35), hvor han mener, flere aktører burde have været inddraget i selve problemforståelsen og etikken bag indsatsen (Brandt og m.fl. 2013:6-7,10-11).

Nærværende undersøgelse har vist et udsnit af de mangfoldige måder at forholde sig til hjem på. Undersøgelsen viser også, hvordan mine informanter udtrykker behov for, at disse mangfoldige former for hjem anerkendes i 'systemet'. Indbygget i Housing First – uagtet tilgangens indledende implementering – er da også borgerens selvbestemmelse: "*Et nøgleprincip for Housing First er, at der skal lyttes til borgere, som deltager i indsatsen, og deres meninger skal respekteres.*" (Pleace og FEANTSA 2019:29). Ud fra Arnsteins deltagelsesstige bør denne 'respekt' indebære, at borgeren har reel magt over sit forløb, hvilket mine informanter netop efterspørger. At opnå selvbestemmelse i praksis er dog ikke ligetil. Mik-Meyer mener, at der eksisterer modsætningsforhold mellem forskellige rationaler i praksis. Det gælder rationalet om at arbejde efter faste procedurer, at gennemføre arbejdet inden for lige så faste økonomiske rammer og samtidig have målsætninger om "... *myndiggørelse, ansvarliggørelse, brugerinddragende og samskabende aktiviteter.*" (Mik-Meyer 2018:197). Der foregår således et udfordrende arbejde inden for de modsætningsforhold i forsøget på at skabe den komplekse, fleksible, brugerinddragende praksis, som Housing First foreskriver, og som mine informanter giver udtryk for nødvendigheden af.

I Macs kapitel om 'en skidt praksis' argumenterer hun for, at det bør undersøges nærmere, hvordan der kan interveneres overfor forvaltningspraksis, således at risikoen for borgerskadelige handlinger mindskes ved at sikre, det Arnstein ville kalde, reel brugerinddragelse "... *sådan som sociallovgivningen egentlig foreskriver.*" (Mac 2019:114).

12.3 Hjem i labyrinter

I projektets indledning beskrev jeg Somervilles analyse af, at forskningen for cirka 60 år siden har forladt "sin talk"-forklaringen på hjemløshed, der gjorde den enkelte ansvarlig for sin egen ulykke. Et er den forskningsmæssige udvikling, noget andet er at udfordre og udviske et sådant paradigme uden for den videnskabelige verden. Flere af mine informanter har delt med mig, at de føler sig set ned på og marginaliseret af det etablerede samfund. De nævner, som det fremgår ovenfor, at dette har betydning for deres hjemfølelse, fordi det hæmmer trivsel og tryghed i eget hjem og nabolag. Medstifter af Projekt Husvild, Isabella Mittelstein, giver udtryk for oplevelsen af "sin-talk"-paradigmet blandt personer uden for hjemløsemiljøet:

"... mange har jo den holdning, at i Danmark der har vi det jo rigtig godt, og hvis man ender der [i hjemløshed, red.], så er det sgu ens egen skyld. Det er en ting, vi hører rigtig, rigtig ofte. Jeg plejer at sige til dem, at jeg kender ikke ret mange rationelle mennesker, der vågner en mandag morgen og siger: "I dag har jeg virkelig lyst til at blive hjemløs. Det kunne være det fedeste at blive misbruger." Der er jo en årsag til, at os, der har været der, er havnet der."
(Bilag 8:3).

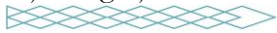
Min informant Ivalu stiller en relevant kritik en nat på natvarmestuen, da jeg taler med hende og Jonas om udtrykket 'udsatte'. Hun finder udtrykket underligt og foreslår ordet 'medsatte' i stedet for: "Vi er da stadig en del af samfundet, vi er medsatte" (Bilag 1:27).

Schutz beskriver 'den fremmedes' vanskelige position, når vedkommende skal indoptage et nyt kultur-mønster – et hjem-mønster – som ikke stemmer overens med den orienteringsmodel, der hidtil har udgjort rammen for hverdagslivet:

"Den fremmede kaldes utaknemmelig, fordi han ikke vil anerkende, at det kultur-mønster, han er blevet tilbudt, giver ham ly og beskyttelse. Men disse mennesker forstår ikke, at den fremmede i overgangsfasen overhovedet ikke betragter dette mønster som et beskyttende tilflugtssted, men som en labyrint, i hvilken han fuldkommen har mistet orienteringen."
(Schutz 2005:199).

Hjem er ikke altid et trygt, beskyttende 'tilflugtssted', hvor mennesket går ind og, med Philipsens udtryk, siger "ahhh..." (Philipsen 2013:298). Hjem kan være en uoverskuelig uoverstigelig udfordring. Vejen til egen bolig er en labyrint, og vejen fra bolig til hjem er endnu en labyrint.

Når Henrik, som nævnt ovenfor, anskuer sin vej mod hjemfølelse som en læringsproces, kan det i tråd med Jean Laves forståelse af læring anskues som en ændring af deltagelse inden for foranderlige praksisser (Lave 1996:161). På den måde er hjemskabelse både en 'indre' proces, men også en proces funderet i den enkeltes position blandt andre mennesker. Betragtes vejen mod hjemfølelse som en

'indre' læringsproces gennem socialt og kollektivt betingede labyrinter, er etableringen af hjemfølelse ikke kun et spørgsmål om de rette sociale indsatser, men også en kollektiv erkendelse af, at (gen)erhvervelsen af både bolig og hjemfølelse er et fælles ansvar. Det er det ikke kun i kraft af vores roller som skatteydere, men i allerhøjeste grad som naboer, medborgere og medmennesker.

12.4 Sammenfatning

Kapitlet viser, at de problematikker, mine informanter præsenterer mig for, kan relateres til nogle overordnede samfundsproblematikker, der bl.a. skyldes begrænset boligmarked, idealisering af borgeres ressourcer og begrænset borgerinddragelse.

I kapitlet diskuteres det, hvordan borgerinddragelse og brugerperspektiver kan udgøre et afgørende potentiale i den fortsatte implementering af Housing First.

Sidst viser jeg, hvordan etableringen af hjem ikke kun er relevant at beskæftige sig med som interventionist, men også som nabo og medborger, idet en del af hjemfølelse ud fra min analyse kan betragtes som socialt betinget.

---

13. Konklusion og perspektivering

Hvordan opleves overgangen fra hjemløshed til eget hjem, og hvilke muligheder og barrierer møder nuværende og tidligere hjemløse i den offentlige støtte til at etablere hjem?

Denne undersøgelse udspringer af en ambition om fra et fænomenologisk og kritisk etnografisk afsæt at give et dybdegående indblik i nuværende og tidligere hjemløses oplevelse af muligheder og barrierer for at etablere hjem. Afdækningen tager udgangspunkt i fire måneders etnografiske interview med min nøgleinformant Henrik, mit etnografiske feltarbejde på diverse sociale tilbud på Fyn, interview med nuværende og tidligere hjemløse samt fagprofessionelle og aktører fra civilsamfundet.

Begreber fra Schutz' fænomenologiske hverdagslivssociologi benyttes til at give perspektiverne en socialpsykologisk dybde. Schutz' begreber suppleres af teoretiske perspektiver, der dels går tættere på problemfeltet i form af Philipsens begreb om hjemfølelse, og dels giver forståelse for den kommunale kontekst i form af Macs begreb om 'borgerskadelige handlinger' og Arnsteins typologi over borgerinddragelse.

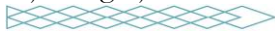
Overgangen fra hjemløshed til eget hjem kan være kompleks og ambivalent. Det er ikke altid lykken at få et hjem. Hjem kan for mine informanter være forbundet med drømme, tryghed, nærhed og ro, men også med negationerne: knuste drømme, utryghed, ensomhed, uro og for flere af mine informanter traumatiserende erfaringer. I den forbindelse fremhæves ro i 'det indre hjem' som fundament for at etablere 'det ydre hjem'.

Etablering af 'det der koncept hjem' kan anskues som en socialt betinget læringsproces, hvor den enkelte gør op med egne og andres idealiseringer af hjem, der kan vise sig at være en hæmsko, når mine informanter føler sig forkerter i eget hjem, i nabolaget og i samfundet.

Der er ikke forkerter hjem, men der er forskellige hjem. Hjem kan findes i gademiljøet, på natvarmestuen, boformen, værestedet, altanen og i 'den der forbandede lejlighed'.

Som fremmede i Schutz' labyrinter er mine informanter stødt på muligheder, når den hjælp, de er blevet budt, har været brugerinddragende med rumlighed overfor det mangfoldige hjem. De møder samtidig barrierer, når adgangen til at få hjælp til 'det indre hjem' er besværliggjort af siloisering i hjælpesystemer, når de oplever at være en 'kastebold' i systemet og at blive set skævt til af system og medborgere.

De offentlige hjælpesystemers prædefinerede faste løsningsmodeller overfor komplekse, individuelt betingede problematikker udgør et dilemma, der hæmmer det professionelle arbejde, lige såvel som det hæmmer hjemløses muligheder for at etablere hjem. Det er samtidig inden for dette system, at en

kompleks intervention som Housing First både udfordrer, reproducerer, slår ”hovedet” mod muren og forandrer den gængse praksis. I Housing First-tilgangen ligger potentialet ud fra denne analyse særligt i dens anerkendelse af ’det indre hjem’ i etableringen af hjem, og i dens fleksible og brugerinddragende afsæt. For at mindske risikoen for borgerskadelige handlinger, der udfordrer hjemfølelse, kan det være nødvendigt at sikre reelle former for brugerinddragelse i det samlede velfærdssystem, idet arbejdet for at sikre hjem i og efter hjemløshed slår rødder langt udover blot det sociale område.

Henriks unikke fortælling, argumenterer jeg for, kan give indblik i nogle af de komplekse forhold til hjem, der kan gøre sig gældende for et liv i ’langvarig hjemløshed’ (Benjaminsen og Enemark 2017:74). Den kan ligeledes tilbyde et særligt indblik i en af de måder, hvorpå (ubehandlede) senfølger fra seksuelle overgreb kan medføre hjemløshed såvel som udgøre en barriere for at etablere hjem efter hjemløshed. Yderligere anskueliggøres, hvordan den psykiske lidelse PTSD, som en del af mine informanter kæmper med, kan kræve en særlig tilgang til ’projekt hjem’.

Her kan det være afgørende at sikre borgerfunderede, fleksible indsatser, der ikke blot rummer den enkeltes komplekse og måske særprægede problemstillinger, men som tager *afsæt* i disse.

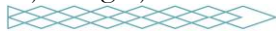
At favne sådanne komplekse interventioner kan kræve opgør med siloisering, der hindrer et sådant afsæt, ligesom det, som Mac påpeger, vil være relevant at undersøge muligheder for brugerinddragelse i forvaltningspraksis (Mac 2019:114).

Dette projekt tilbyder ikke konkrete løsningsmodeller, men underbygger brugerinddragelsen og brugerperspektivets essentielle rolle i at forstå og intervenere i det mangfoldige forhold mellem hjem og hjemløshed. Det kræver tid, rumlighed og respekt for den enkeltes komplekse forløb gennem labyrinterne.

14. Litteraturliste

- Arnstein, S. R. 2019. "A Ladder of Citizen Participation". *Journal of the American Planning Association* 85(1):24–34.
- Bech-Jørgensen, B. 1994. *Når hver dag bliver hverdag*. Akademisk Forlag.
- Benjaminsen, L. 2019. *Hjemløshed i Danmark 2019 – National kortlægning*. VIVE.
- Benjaminsen, L. og M. Enemark. 2017. *Veje ind og ud af hjemløshed*. VIVE.
- Benjaminsen, L. og m.fl. 2017. *Housing First i Danmark. Evaluering af implementerings- og forankringsprojektet i 24 kommuner*. SFI.
- Brandt, P. 1999. *Udelukkende velfærd : debat om samfundet og de udstødte*. 1. udgave. Gyldendal.
- Brandt, P. og m.fl. 2013. "En pamflet om hjemløshed".
- Buckley, F. M. 1971. "An Approach to a Phenomenology of At-Homeness". *Duquesne Studies in Phenomenological Psychology* 1:198–211.
- Dahl, H. M. 2015. "Regulering og velfærdsprofessionelle identiteter". S. 109–25 i *Grundbog i socialvidenskab*, redigeret af B. Greve. Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Gibas, P. 2019. "Between roots and rhizomes: Towards a post-phenomenology of home". *Transactions of the Institute of British Geographers* 44(3):602–15.
- Højring, L. H. 2019. "Hjemløse og hjemlighed. Fortællinger om arkitektur og mennesker". Aalborg Universitet.
- Kraka. 2018. *Hjemløsebarometeret*. KRAKA, Hjem til Alle alliancen & Bikubenfonden.
- Kristiansen, S. og H. K. Krogstrup. 1999. *Deltagende observation : introduktion til en forskningsmetodik*. 1. udgave. Hans Reitzel.
- Krogstrup, H. K. 2016. *Evalueringsmodeller*. 3. udgave. Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, S. og S. Brinkmann. 2009. "Interviewkvalitet". i *InterView. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.
- Lave, J. 1996. "Teaching, as Learning, in Practice". *Mind, Culture, and Activity* 3(3):149–64.
- Liebling, A. 2001. "Whose side are we on? Theory, practice and allegiances in prisons research". *British Journal of Criminology* 41(3):472–84.
- Mac, A. 2019. "En skidt praksis - offentlige forvaltningers tilgange til udsatte borgere". S. 88–117 i

- Meningsfuldt? Kritiske perspektiver på social intervention*, redigeret af J. Krøjer og P. Hagedorn-Rasmussen. Frydenlund Academic.
- Madison, S. 2005. "Introduction to critical ethnography". *Theory and method* 911:1-16.
- Mallett, S. 2004. "Understanding home: A critical review of the literature". *Sociological Review* 52(1):62-89.
- McCarthy, L. 2018. "(Re)conceptualising the boundaries between home and homelessness: the unheimlich". *Housing Studies* 33(6):960-85.
- Mik-Meyer, N. 2018. *Fagprofessionelles møde med udsatte klienter : dilemmaer i den organisatoriske praksis*. 1. udgave. Hans Reitzel.
- Neale, J. 1997. "Homelessness and theory reconsidered". *Housing Studies* 12(1):47-61.
- O'Reilly, K. 2012. *Ethnographic methods*. 2. udgave. Routledge.
- Olsen, R. 2017. "Hjemløshed i udvikling". S. 332-53 i *Socialt arbejde : teorier og perspektiver*, redigeret af J. Guldager og M. Skytte. Akademisk Forlag.
- Padgett, D. K. 2007. "There's No Place Like(a)Home: Ontological Security Among Persons with Serious Mental Illness in the United States". *Social Science & Medicine* 64(9):1925-36.
- Pedersen, P. V. 2018. *Socialt udsattes møde med sundhedsvæsenet*. Statens Institut for Folkesundhed, SDU, Ensomme Gamles Værn & Rådet for Socialt Udsatte.
- Philipsen, C. S. 2013. *Hjemfølelse*. 1. oplag. Roskilde Universitet.
- Pleace, N. og FEANTSA. 2019. *Housing First-håndbog : Europa*. redigeret af Socialstyrelsen.
- Schutz, A. 2005. *Hverdagslivets sociologi : en tekstsamling*. Hans Reitzel.
- Socialstyrelsen. u.å. *Housing First - en permanent bolig og en helhedsorienteret social indsats*.
- Somerville, P. 1992. "Homelessness and the meaning of home: Rooflessness or rootlessness?" *International Journal of Urban and Regional Research* 16(4):529-539.
- Somerville, P. 1997. "The Social Konstruktion of Home". *Journal of Architectural and Planning Research* 14(3):226-45.
- Somerville, P. 2013. "Understanding Homelessness". *Housing, Theory and Society* 30(4):384-415.
- Stigaard, D. 2011. *Fra hjemløshed til egen bolig*. SFI - Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Warming, H. 2007. "Deltagende observation". S. 314-31 i *Teknikker i samfundsvidenskaberne*, redigeret af L. Fuglesang og m.fl. Roskilde Universitetsforlag.
- Windsong, E. A. 2010. "There is no place like home: Complexities in exploring home and place

attachment". *Social Science Journal* 47(1):205–14.

Wingender, Malte Moll og m.fl. 2019. *Benspænd og god praksis i arbejdet med hjemløse borgere*. Analyse & Tal.

Winther, I. W. 2006. *Hjemlighed : kulturfænomenologiske studier*. 1. udgave. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.

Zahavi, D. og S. Overgaard. 2005. "Fænomenologisk sociologi - hverdagslivets subjekt". S. 165–93 i *Hverdagslivet - Sociologier om det upåagtede*, redigeret af M. H. Jacobsen og S. Kristiansen. Hans Reitzels Forlag.

14.1 Websider

- ❖ Benjaminsen, L. (2019): "[Vive-forsker: Bekæmp hjemløshed ved at overskride sektorskel](#)". Altinget. Besøgt 07.05.2020
- ❖ CSM: Syd (u.år.): "[Sådan får du hjælp](#)". Besøgt 11.05.2020
- ❖ Odense Kommune (u.år.): "[Strategi for den inkluderende by og Housing First](#)". Besøgt 23.05.2020
- ❖ SAND a (u.år.): "[Om hjemløshed](#)". Besøgt 19.05.2020
- ❖ SAND b (u.år.): "[Organisation](#)". Besøgt 25.05.2020
- ❖ SBH – Sammenslutningen af Boforner for Hjemløse: "[Medlemmer i SBH](#)". Besøgt 19.05.2020
- ❖ Serviceloven (2019): "[Bekendtgørelse af lov om social service](#)". LBK nr 798 af 07/08/2019. Besøgt 16.05.2020
- ❖ Socialstyrelsen (2019): "[Litteraturoverblik på hjemløshedsområdet](#)". Besøgt d. 22.05.2020
- ❖ Socialstyrelsen (u. år): "[Udarbejdelse af nationale retningslinjer for indsatsen mod hjemløshed](#)". Besøgt 19.04.2020

14.2 Bilagsoversigt

- ❖ Bilag 1: Feltnoter
- ❖ Bilag 2: Mødenotater
- ❖ Bilag 3: Henrik
- ❖ Bilag 4: Daniel
- ❖ Bilag 5: Pia
- ❖ Bilag 6: Jensine
- ❖ Bilag 7: Murtaza
- ❖ Bilag 8: Maria Nagel
- ❖ Bilag 9: Projekt Husvild
- ❖ Bilag 10: Heinz Wolf
- ❖ Bilag 11: Gry
- ❖ Bilag 12: Ea
- ❖ Bilag 13: Kim
- ❖ Bilag 14: Karen og Asbjørn
- ❖ Bilag 15: Systematisk litteratursøgning
- ❖ Bilag 16: Opslag til boformer
- ❖ Bilag 17: Samtykkeerklæring
- ❖ Bilag 18: Spørgeguides
- ❖ Bilag 19: Overblik over empiri
- ❖ Bilag 20: Program for temadag d. 24. marts
- ❖ Bilag 21: Talepapir til workshop med SAND
- ❖ Bilag 22: Perspektiver fra workshop med SAND